

Siyasal ve Ekonomik Gündem

26 Haziran 2020

Sayı 4

- **Siyasal ve Ekonomik Gündem**
- **Gelecekteki Tehlike: Güvencesizler Ordusu Prekarya**
- **Türkiye'nin Tepesindeki Demokles Kılıcı: CAATSA Yaptırım Tehdidi**
- **Ekolojik Kriz: Ekonomi & Siyaset İlişkisi**
- **Otoriter Sağ Popülizm Demokrasinin Altını Oyuyor!**
- **Krediyle Gelen Hormonlu Büyüme**
- **Ekonomide Haftaya Bakış**

GÜNDEM

Siyasal ve Ekonomik Gündem...

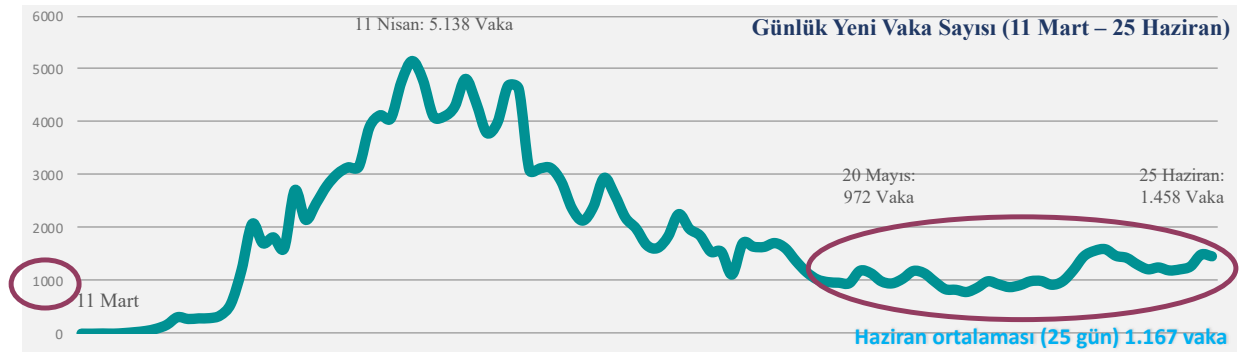
Pandemi ve Normalleşme...

Hükümet 1 Haziran'dan itibaren, salgının kontrol altına alındığı varsayımı ile ve büyük ölçüde de ekonominin canlandırılması gereğinden hareketle normalleşme sürecine girildiğini açıkladı.

2018 yılından bu yana derin bir şekilde yaşanan ekonomik kriz nedeniyle kaynak sıkıntısının yaşandığı ülkemizde salgın nedeniyle ortaya çıkan gelir kayıplarına ve planlanmamış harcamalara ekonomimizin/merkezi yönetim bütçesinin daha fazla dayanamayacağını gören Hükümetin muhtemelen başka da bir çaresi bulunmuyordu.

Salgının başından bu yana kapsamlı karantina tedbirleri alınması gerektiği, aksi takdirde ortaya çıkacak beşerî ve ekonomik maliyetin daha yüksek olabileceği bazı kesimlerce yoğun bir şekilde dile getirilmiş olsa da Hükümet bu uyarılara kulaklarını tıkadı ve kısmi karantina ve dar kapsamlı tedbirlerle bu salgını atlatabileceğini düşündü.

Ancak, 1 Haziran'dan bu yana ortaya çıkan veriler Hükümeti doğrulamıyor. Salgın nedeniyle ortaya çıkan yeni vaka, yoğun bakım ve entübe hasta ile ölümlü vaka verileri, salgının kontrol altına alınmadığını gösteriyor.

Mart ayında salgının artış trendi içine girdiği süreçteki vaka sayılarını bugün yine yeniden yaşıyoruz. Üstelik Haziran ayına sığdırılan ve milyonların katılımı ile ülke genelinde gerçekleştirilecek iki sınav ve başta maske ve sosyal mesafe olmak üzere önerilen sağlık tedbirlerinin uygulanmasında görülen ihmaller nedeniyle bu vaka sayılarının daha da artacağı endişesi, bilim kurulu üyeleri dahil bir çok kesim tarafından dile getiriliyor.

Bu salgının yönetiminde en büyük sıkıntıya yol açacak husus "yönetimde eşgüdüm" sağlanamaması olur. Geçtiğimiz haftalarda yaşanan eşgüdüm eksikliklerinin bu hafta da devam ettiği görülüyor.

Yine Sağlık ve İçişleri Bakanları, yine 24 saat içinde salgın ile ilgili iki farklı açıklama yaptılar. Sağlık Bakanı 24 Haziran tarihindeki basın açıklamasında “Vaka sayımızda bir dalgalanma var. Önceki günlere kıyasla test sayımız 10 bin fazla olsa da sonuç hepimizi riskin büyümesine karşı uyarıyor. Artışın sebebi yazla birlikte tedbirlerin esnetilmesi. Bu yaz tedbir dışında ikinci bir seçeneğimiz yok. Virüsün yayılma hızında azalma olmamıştır. Virüsün hasta etme gücünde azalma olduğu konusunda ise bilimsel bir kanıt yoktur” derken, İçişleri Bakanlığının 65 yaş üstündekilerin turizm amaçlı seyahat etmelerine yönelik genelgede “gelinen aşamada yeni tip koronavirüsün (Kovid-19) yayılma ve bulaşma hızının azalması, vaka artış hızının düşüşe geçmesi ve turizm sezonunun açılması sebebiyle 65 yaş ve üzeri vatandaşların turizm amaçlı seyahatlerine izin verilmesinin uygun olacağı değerlendirildiği” ifadesine yer verildi.

Bu ölçekteki bir salgının yönetiminde temel sorumluluğu olan iki bakanlığın (ve hatta spor federasyonlarının) birbirinden bağımsız hareket etmek istemeleri kabul edilebilir değildir.

Pandemi Destekleri...

Salgınla ilgili üzerinde önemle durulması gereken bir diğer konu ise salgından dolayı ortaya çıkan (kişilerin, kurumların) zararların devlet tarafından (Anayasa'nın da gereği olarak) karşılanıp karşılanmadığıdır. Hazine ve Maliye Bakanı bu hafta da, salgının yaralarının sarılması için diğer ülkelerden daha fazla yardımda bulunulduğunu, yapılan yardımların “çarpan etkisiyle” 600 milyarı bulduğunu belirtti. Bakan Albayrak bu tutarın GSYH'nın %10-11'ine denk geldiğini de belirtiyor. Ancak tüm ısrarlara rağmen bu yardım tutarının detayları açıklanmıyor.

Açıklanan verilerin incelenmesinden, daha önce bütçede öngörülen düzenli sosyal yardımların dışında sadece salgın nedeniyle sadece 1 milyon 852 bin kişiye tüm salgın dönemi (3 ay) için 1.000 TL verildiği (aylık 333 TL'ye tekabül ediyor) görülüyor. Bu tutar, 18 Mart tarihinde Cumhurbaşkanı tarafından “Aile, Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın belirlediği kriterlere göre ihtiyaç sahibi ailelere yapılacak nakdi yardımlar için ilave 2 milyar TL tutarında bir kaynak ayrılacaktır” şeklinde açıklanan tutarla da örtüşüyor. Buna karşın Hazine ve Maliye Bakanı pandemi yardımı alan kişi sayısını 5.5 milyon olarak açıklamıştır (22 Mayıs). Albayrak'ın bu açıklaması, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanının açıklamaları ile örtüşmüyor.

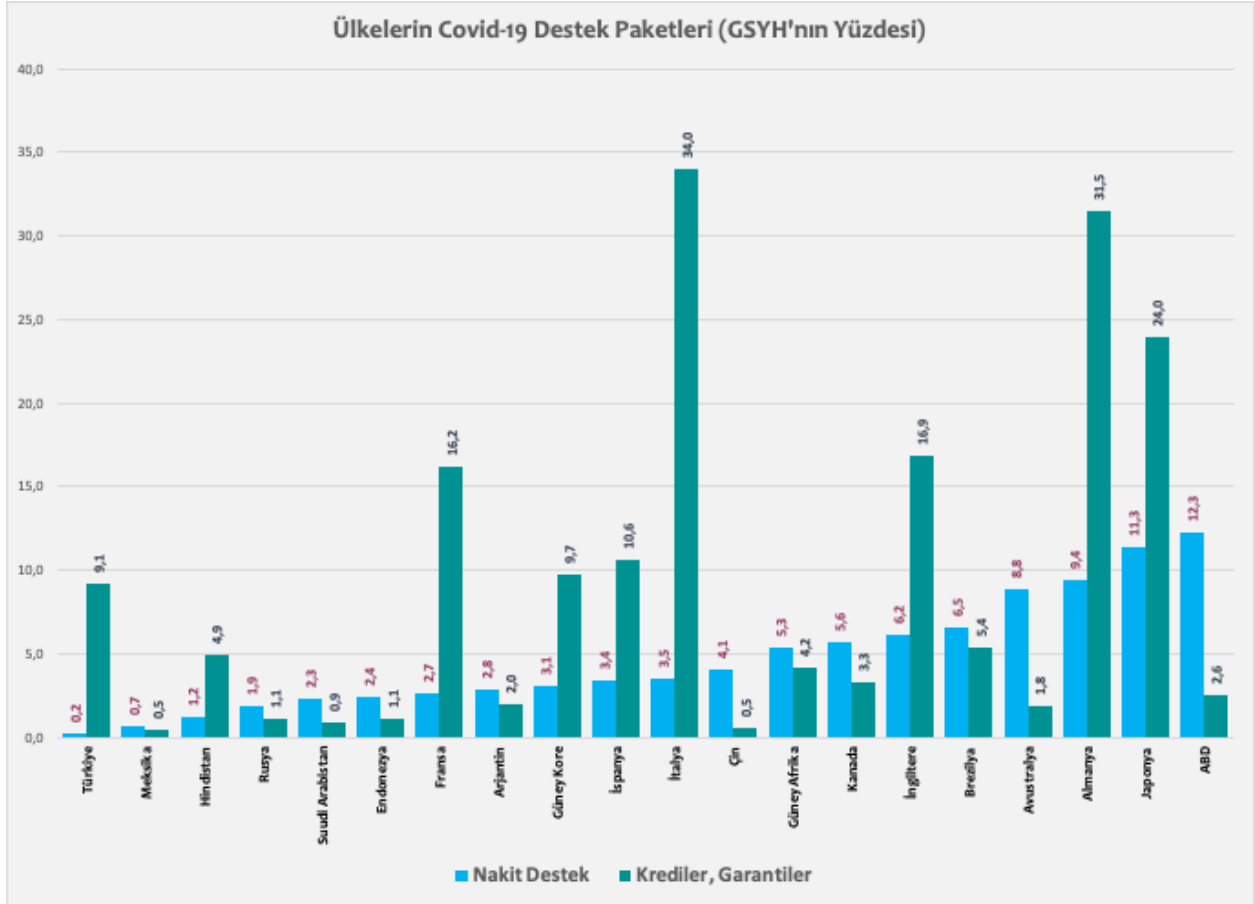
Burada üzerinde durulması gereken bir diğer husus da, pandemide zarar gören kesimlere nakdi yardım olarak verilen 1 milyar 852 milyon TL'nin nereden karşılandığı olmalı. Hatırlanacağı üzere Cumhurbaşkanı “biz bize yeteriz” adıyla bir yardım kampanyası başlatmıştı. En son açıklamaya göre vatandaşlardan ve kurumlardan bu kampanyaya

yaklaşık 2 milyar TL bağış yapılmıştı. Anlaşıyor ki, devlet bu dönemde salgından zarar gören kırılğan kesimlere devlet bütçesinden tek kuruş aktarma yapmamış.

Benzer bir durum kısa çalışma ödeneği ve ücretsiz izin nakdi desteği alan işçilerle ilgili olarak da karşınıza çıkıyor. İşçi ve işverenlerin primlerinden oluşan İşsizlik sigortası Fonu'ndan yapılan bu ödemeleri de sınırlandırmak isteyen hükümet, 17 Nisan'da yürürlüğe giren mevzuatın 3 ay daha uzatılacağını (17 Temmuz'dan itibaren 3 ay) ancak verilmesi planlanan desteğin daha ziyade prim desteği biçiminde olacağını ve işveren ve işçilerden işlerinin başına dönmelerinin beklendiğini açıkladı.

Salgının kontrol altına alındığı bir süreçte bu yaklaşım yanlış olmayabilir ancak bizzat Sağlık Bakanının salgının devam ettiğini açıkladığı bir dönemde hükümetin zarar gören kesimlere verdiği desteği azaltması olumlu sonuçlar doğurmayacaktır.

Son olarak Hazine ve Maliye Bakanının açıkladığı ve GSYH'nın %10-11'ine tekabül ettiğinin belirttiği pandemi desteklerinin niteliğine bakmakta fayda bulunuyor. Aşağıdaki tablo bu hafta Uluslararası Para Fonu (IMF) tarafından yayımlandı.

Tabloda G20 ülkelerinin pandemi yardımları “nakit destek” ve “kediler, garantiler” olarak sınıflandırılarak verilmiş. Nakit destek açısından Türkiye G20 ülkeleri içinde en son sırada yer alıyor. Üstelik burada sağlanan verilerin Hazine ve Maliye Bakanlığının açıkladığı ve kimsenin teyit edemediği şişirme rakamlar olmasına rağmen.

Ülkelerin, pandeminin neden olduğu ekonomik tahribatın üstesinden gelmek için maliye ve para politikalarını birlikte devreye aldığı görülüyor. Türkiye’de ise ağırlıklı kredi genişlemesine dayalı para politikası önlemleri uygulanıyor.

Son 20 yılın en yüksek bütçe açığına doğru gidilirken maliye politikaları tarafında bir tedbir alınmayacağı anlaşılıyor. Hanehalkı ve şirket borçluluklarını artıran kredilere ağırlık verilmesinin nedeni de bu. Krediyi kullananların gelecekte nakit akışının düzeleceği varsayımına dayalı bir kabulün sektöre uğradığı, geri ödemede zorlukların yaşanabileceği bir senaryoyu da ihmal etmeden bu kanala çok yüklenilmemesi gerektiğini akıldan çıkarmamak gerekiyor.

Hızlı kredi büyümesi, bankacılık sektörünün kırılganlığını artırırken, finansal istikrarı bozucu etkiye yol açıyor. Bu da bankacılık sektöründe bir kriz olasılığını artırıyor. Türkiye hızla bu olasılığa doğru koşuyor.

Dış Politika

Tüm dünyada pandemi önemli bir gündem oluşturuyorken bile, Türkiye için dış politika konuları ivme kaybetmiyor.

Libya nedeniyle, ABD, Rusya, AB ve Arap Dünyası arasında sıkışmış bir politikayı sürdüren hükümet, konunun zaman zaman NATO gündemine taşınması ile de karşı karşıya kalıyor. Mısır ile ilişkilerin boyutu da Libya nedeniyle değişime uğrayabilir.

S-400 aktivasyonu ile ilgili belirsizliğin devam etmesi, Rusya tarafından bu anlaşmanın Türkiye isterse genişletilebileceği açıklamalarının gelmesi, ABD ile yeni bir döneme girme arayışları ve ABD’de 2020 Kasım’daki başkanlık seçimi önümüzdeki günlerin dış politikasını belirleyecek ana eksenler gibi görünüyor.

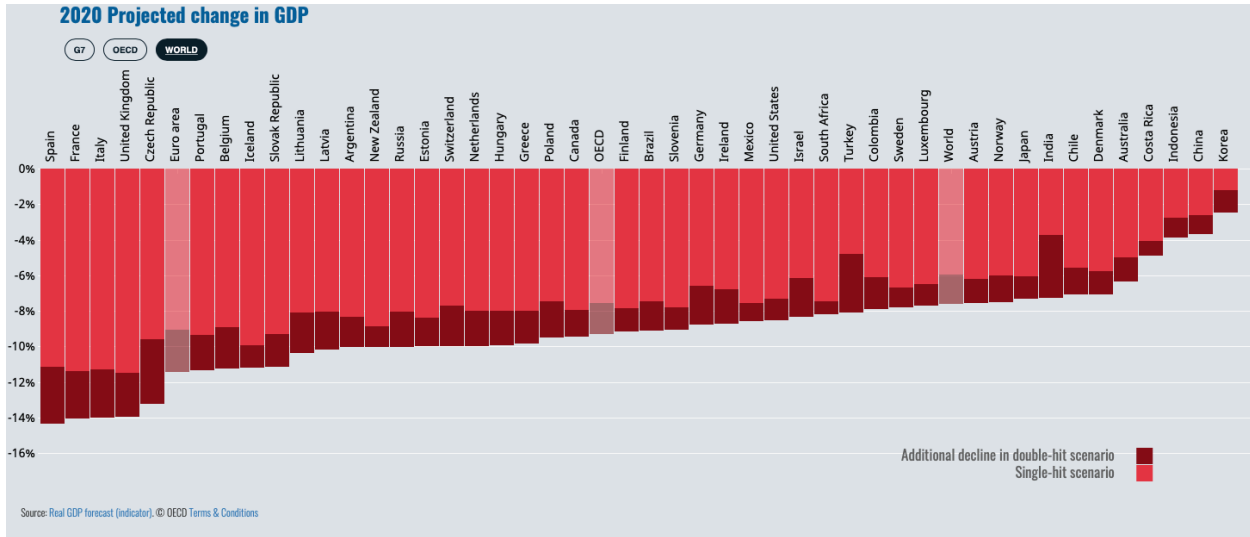
Özellikle AB ile olan ilişkilerin seyri, salgının ülkemizde izleyeceği hale de bağlı olarak, yabancı turistlerin Türkiye’ye gelip gelmeyeceğini belirleyeceğe benziyor. AB açık bir şekilde Türkiye – Yunanistan arasındaki gerilimde Yunanistan lehine açıklamalar yapıyor. Son olarak Avrupa Birliği Dış Politika ve Güvenlik İşleri Yüksek Temsilcisi Josep Borrell Yunanistan’ı ziyaret ederek Türk-Yunan sınırı yakınlarındaki Meriç Nehri bölgesinde incelemelerde bulundu. Borrell, AB’nin kendi dış sınırlarını koruma konusunda kararlı olduğunu söyledi.

Ekonomi

22-26 Haziran haftasının en önemli ekonomik gelişmesi Merkez Bankası'nın Perşembe günü açıkladığı Para Politikası Kurulu (PPK) kararıydı.

Kurul, politika faizini değiştirmeyerek yüzde 8.25'te tuttu. 2019 yılının Temmuz ayından itibaren aralıksız 9 toplantıda 15.75 puanlık indirim serisi de böylece son bulmuş oldu. Merkez Bankası ayrıca, talep koşulları enflasyonu sınırlıyorsa da salgın nedeniyle birim maliyet artışlarının çekirdek enflasyonu yükselttiğine dikkat çekti.

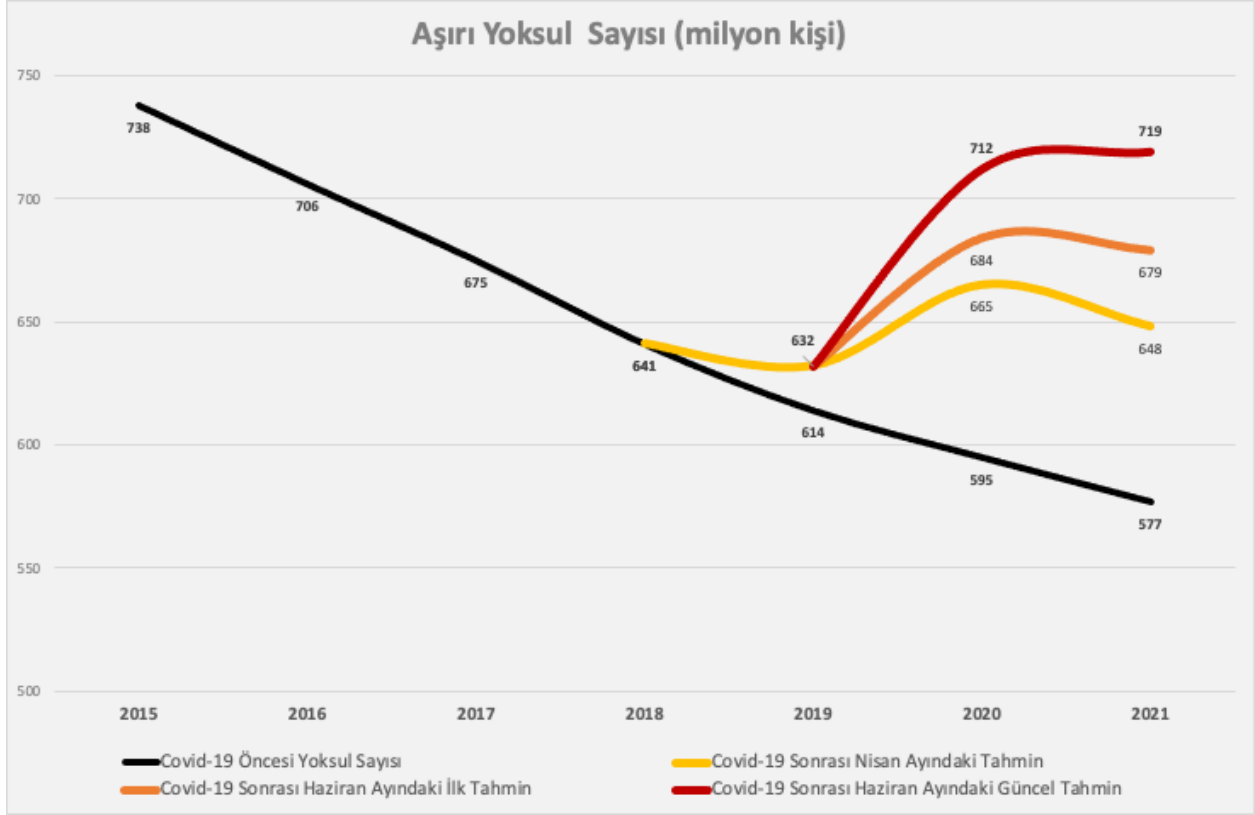
Öte yandan küresel görünümde belirsizlik gittikçe artıyor. Özellikle bazı ülkelerde pandeminin ikinci dalgasının başladığına dair işaretler ve normalleşmeye geçen ülkelerde vaka sayılarının yeniden artış gösteriyor olması nedeniyle küresel ekonominin geleceğine ilişkin tahminler de sürekli olumsuz doğru revize ediliyor. Artık daralma senaryolarında ikinci dalga tahminlerine de yer veriliyor.

OECD tarafından son çalışmada, 2020'de küresel daralmanın salgının tek dalgada atlatılması halinde %6, ikinci dalga olursa %7.6 olacağı öngörülmüştür. Aynı çalışma Türkiye için yapılan öngörü sırasıyla %4.8 ve %8.1 olarak veriliyor.

Küresel ekonomide meydana gelmesi tahmin edilen bu daralmanın, son yıllarda azalma trendinde olan alırı yoksulluk üzerinde olumsuz etkisi olacağı da tahmin ediliyor.

Dünya Bankası'nın önce Nisan ayında ve daha sonra 8 Haziran'da yaptığı tahminlere göre, pandemi nedeniyle aşırı yoksul sayısı 2021'de 2015 seviyesine geri dönecek.

Ülkemizde de, hem yardıma muhtaç kesimlerin hem de pandemi nedeniyle işsizler ordusuna katılacak olan milyonların yoksul sayısını önemli ölçüde artıracığı tahmin ediliyor.

Bu olumsuzluğun önlenmesi için hükümetin vakit geçirmeksizin bazı yeni programları (Aile Sigortası, gerçekçi istihdam teşvikleri gibi) devreye alması önem taşıyor.

Gelecekteki Tehlike: Güvencesizler Ordusu Prekarya

Prekarya, kimliği olmayan ve hakları erozyona uğramışların oluşturduğu kararsız bir topluluk olarak tanımlanıyor. “Düzenli olarak” düzensiz işlerde çalışan ve bu nedenle güvencesiz bir varoluşa sahip olan insanların hikayesini anlatmak için kullanılıyor.

Sürekli olarak kaygı ve yaşamlarının kontrolünü kaybetme korkusu yaşayan insan sayısı gün geçtikçe artıyor.

Üstelik bu kaygının temelinde pandemiden çok daha önce başlayan bir durum bulunuyor. Bizleri endişelendiren ve öfkeliendiren ancak pandemiden, iklim değişikliğinin kapımıza dayattığı felaketlerden ve gün geçtikçe otoriterleşen sağ iktidarlardan bağımsız bir durum söz konusu: güvencesizlik.

Tam da hayatımızı, sağlığımızı ve geleceğimizi garanti altına almak için yürütmekte olduğumuz temel yaşam faaliyetimiz olan çalışmadan kaynaklanan güvencesizlik bizleri kayıtsızlığın, endişenin ve isyanın kıyısına getiriyor.

Çalışma koşullarının esnekleşmesi, denetim kontrol mekanizmalarının ağırlaşması ve çalışma ilişkilerinin kuralsızlaşması bizi güvence altına

almasını beklediğimiz çalışma faaliyetimizin bizim aleyhimize dönmesine, bizleri kırılgan hale getirmesine neden oluyor.

Üstelik bu güvencesizlik hali ile yani prekarya olgusu ile toplumsal olarak nasıl başa çıkacağımıza ilişkin etkili yöntemler geliştirmekten uzaktayız...

Tanım

Prekarya herhangi bir sosyal güvencesi olmadan yaşayan, sürekli bir işte çalışmayan ve ancak yarı zamanlı işgücü piyasalarında çalışanları tanımlamak için kullanılan bir terimdir.

Terimin ifade ettiği insanların işçi sınıfından farklı bir toplumsal sınıfı oluşturup oluşturmadıkları sosyal bilimler literatüründe tartışılıyor.

Burada söz konusu tartışmadan mümkün olduğunca uzak durarak terimin gönderme yaptığı güvencesizlik durumunun kökenleri ve sonuçları üzerinde duracağız.

Prekarya kelimesi ilk defa 1980 yılında, Fransız sosyologlar tarafından mevsimlik üzümlü işçilerini tanımlamak için sarfedildi.

Sözcük güvencesiz anlamına gelen precarite ile işçi sınıfını tanımlayan proleterya sözcüklerinin birleşiminden oluşuyor ve güvencesiz çalışanları betimliyordu.

Bugün ise **prekarya, kimliği olmayan ve hakları erozyona uğramışların oluşturduğu kararsız bir topluluk olarak tanımlanıyor.**

“Düzenli olarak” düzensiz işlerde çalışan ve bu nedenle güvencesiz bir varoluşa sahip olan insanların hikayesini anlatmak için kullanılıyor.

Burada söz konusu olanın; *emek piyasası, istihdam, iş, çalışma, vasıfların yeniden üretimi, gelir ve temsil gibi konularda söz konusu olan temel ve yaşamın genelini kapsayan türden varoluşsal bir güvencesizlik* olduğunu belirtmekte yarar var.

Prekarya; freelance çalışanlar, metin yazarları, sosyal medya influencerları, start-up girişimcileri, ev hanımları, bilgi kapitalizmi altında bırakılan öğrenciler ile akademisyenler, sokak satıcıları ve sözleşmeli memurlara kadar geniş bir skalaya sahip.

Zihinde canlanması için bu örnekler çoğaltılabilir: proje bazlı çalışan teknik uzman, evde parça başı çalışan kadın, sipariş geldikçe işe çağrılan kayıt dışı işçi, taşeron şirkette çalışan otomotiv işçisi, yeni mezun olmuş gece gündüz çalışan mimar, ücretini alamayan çevirmen, hiçbir kaydı olmayan mülteci, çırak verilmiş çocuk... Hizmet sektörü,

karşılıksız bırakılan eviçi emeği, seks işçiliği, internet işçiliği ve bakıcılık gibi faaliyetlerin yükü bu insanların sırtına yüklenmiş durumda.

Bu konuda çalışan uzmanlar arasında Prekaryalaşmanın, küreselleşme ile doğrudan ilişkili olduğu yönünde bir görüş birliği bulunuyor. Araştırmacılar Çin ve diğer yükselen ekonomilerin bu dönemde dünya işçi piyasasına katılımıyla, emek arzına 2 milyar yeni işçi eklenmesinin önemli bir gelişme olduğunu belirtiyorlar.

Bu insanlar OECD ülkelerindeki işçilerin beşte biri oranında ücret almayı kabul ediyorlardı, ayrıca söz konusu ülkelerde verimlilik OECD ülkelerine göre daha hızlı bir şekilde arttırılabiliyordu.

Bunun sonucunda tüm OECD ülkelerindeki işçi ücretlerinde aşağı yönlü bir baskı oluştu. Esnek üretimin yaygınlaşması, post-Fordist üretim rejiminin yaygınlaşması bu süreci daha da yoğunlaştırdı.

Üretimin dünyada ücretlerin az olduğu başka coğrafyalarına taşıyan dijital devrim de süreci hızlandıran bir başka etmen oldu.

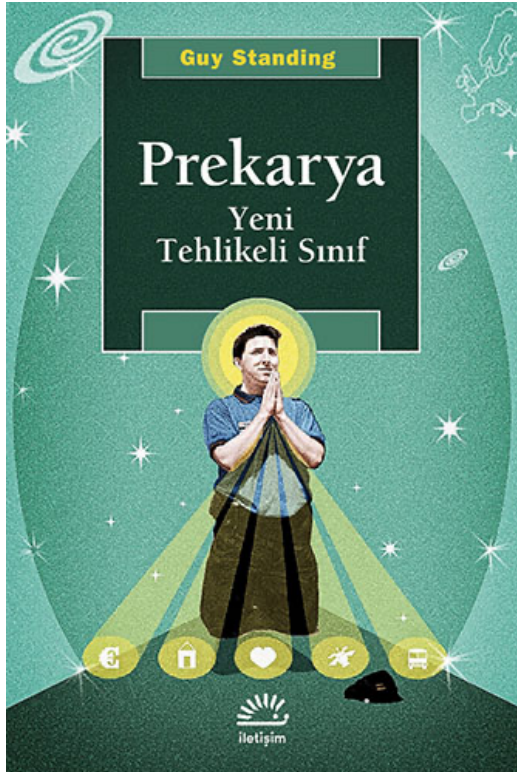
Böylelikle sosyal refah döneminin geleneksel işçi sınıfının yerine küresel şartlardaki değişimin sonucu olarak yeni bir karakter kazanmasına neden olmuştur.

Guy Standing ve Yeni Tehlikeli Sınıf

1997 yılında ünlü Fransız sosyolog Pierre Bourdieu, neoliberal dönemin en önemli özelliğinin çalışanların örgütlenmelerinin aşındırılması olduğunu, güvencesizliğin her şeye yön verdiğini ve toplumsal ilişkileri dönüştürdüğünü yazdı.

İngiliz Kalkınma İktisatçısı **Guy Standing** de *Prekarya, Yeni Tehlikeli Sınıf* isimli kitabında prekarya terimini esnek ve güvencesiz koşullarda çalışanları tarif etmek için kullandı.

Prekaryanın yepyeni bir toplumsal sınıfı ifade ettiğini iddia etti.

Standing kitabında kendine özgü bir toplumsal tabakalaşmadan bahsediyor. Bu şablona göre en tepede, rant gelirlerine ve büyük bir siyasal güce sahip olan plütokrazi ve seçkinler mevcut. Gelir bakımından onlardan geride, iş güvencesi ile emeklilik, ücretli izinler ve sağlık izni gibi maaş dışı imtiyazları olan, sayıları giderek azalan ücretliler var. Bunları takiben işçi sınıfının eski omurgası olan proletarya gelmekte.

Proletarya sendikaların işlevsel olduğu, kendilerini temsil eden güçlü sosyal demokrat partilerin bulunduğu sosyal refah devleti döneminin kazanımlarına sahip. **Bu kazanım ve imtiyazların başlıcaları tam zamanlı çalışma ve işe bağlı olarak gelen haklardır ve bunlara sahip olanların sayısı giderek azalmaktadır.**

Standing, kapitalizmin dayattığı esnek ve güvencesiz çalışma koşullarının, gelecek kaygısı ile dolu ve bir işte çalışıyor olsa da geçinemeyen yeni bir sınıf yarattığını belirtiyor.

Çoğunlukla bir veya birden fazla yarı zamanlı işte çalışan bu insanlar çağrı merkezlerinde veya parça başı ödeme usulüne göre ödeme yapılan işlerde istihdam ediliyorlar.

Bu nedenle çalışma zamanları düzensiz ve elde ettikleri gelir belirsiz oluyor.

Kitapta Standing tarafından prekaryanın ayırt edici dört özelliği şu şekilde sıralanıyor:

- Bunlardan ilki *gelirlerinin güvence altında olmaması ve gelir yapısının diğer gruplardan farklılık göstermesidir.*
- İkinci özellik, *ihtiyaç olduğu zamanlarda yakın çevresinden destek görememesi, garanti altına alınmış devlet ya da şirket yardımı ve kendileri için güvence sağlayacak özel birikimlerinin olmamasıdır.*
- Üçüncüsü *kendisini emek camiasının parçası olarak görmemesi ve zamanın kontrolünü kaybetmesi, pek çok şeyin zamansal açıdan kısa bir dönem üzerine kurulmasıdır.*
- Dördüncü özellik, tüm prekaryayı tanımlamasa da, önemli sayıdaki güvencesi insan için söz konusu olan *“kısmi vatandaşlık”* tır. Herhangi bir sebepten dolayı normal vatandaşlara göre sınırlı haklara sahip olan kişilere verilen ad olan *“kısmi vatandaş”* ların çoğu göçmenler (*mülteci, sığınmacı, yasa dışı göçmen vd.*) ve kriminalize edilen geniş kitle yani suçlulardır.

Standing prekaryayı Atacılar, Göçmenler ve İlericiler olmak üzere 3 gruba ayırıyor:

- Atacılar, geleceği belirsizlik ve ilerleme umudunun olmadığı bir bulanıklık olarak değerlendiren grup. Bu gruptaki kişiler çoğunlukla çalışan yoksulluğundan mustarip. Kendilerinden önceki kuşakların yaşadıkları görece refah toplumuna

öykünen ve kendi gerçekliklerinin sorumluları olarak göçmenleri vs. suçlayan öfkeli insanlar bu gruba dahil.

- Göçmenler ise ne şimdisi ne geçmişi ne de geleceği olan insanlar. Hiçbir yere ait olmadıkları gibi tutunacakları bir geçmişleri ve geleceğe dair umutları da yok.
- İlericiler olarak adlandırılan üçüncü grup ise diplomalı işsizler ordusu olarak tanımlanabilir. Diplomalı olduğu halde güvenlik şirketlerinde AVM'lerde ve inşaatlarda çalışan insanlar bu grupta yer alıyorlar.

Geleceğe ilişkin umudunu yitirmiş ve içinde bulunduğu koşullara karşı öfkeli olan prekarya iktidarlar için tehlike oluşturuyor.

Standing'e göre iktidarlar bu tehlikeyi gidermek amacıyla ise üç ayrı taktik geliştirmiştir:

- Bu taktiklerden ilki nominalizmdir. Prekaryanın genişlemiş olduğu toplumlarda tüm güvencesiz işle çeşitli steril unvanlarla örtbas edilirler. Apartman görevlisi, yönetici

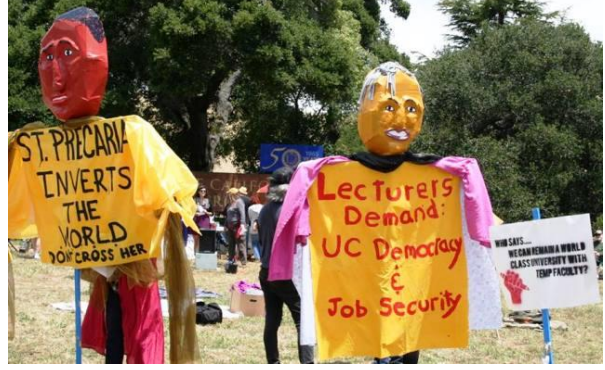
asistanı gibi ünvanlar yaratmak için, Amerikalı antropolog David Graeber'in Bullshit Jobs (Gereksiz İşler) olarak adlandırdığı işlere anlam atfetmek ya da olduğundan daha fazla önem taşıyormuş gibi göstermek amacıyla kullanılırlar.

- Bir diğer yöntem ise çalışma ideolojisidir. Çalışmanın kendisini bir statü olarak gösterilir ve çalışmayanlar suçlanırlar. Çalışma ile gönenc arasındaki kopan bağın sorgulanmasını önlemek buradaki temel meseledir.
- Son olarak ise sağ popülizmi gelir. Bu konuya yazının son kısmında değineceğiz.

Gizli Tehlike

Standing kitabında ve sonrasında yayınladığı makalelerde prekaryanın bir mesleki kimliğe veya hayatını anlamlandırarak bir anlatıya sahip olmayanlardan oluştuğunu vurgular. Bunun sonucu söz konusu insanların varoluşsal bir güvensizlik içinde yaşamalarıdır.

Herhangi bir şokun, yanlış bir kararın veya hastalığın onları sınıf-altına iteceği, toplumdaki koparacağı, sosyal uyumsuzluğa veya erken ölüme iteceği finansal belirsizlik ve kronik sürdürülemez borç içinde yaşıyor olmaları prekaryayı ayrı bir sınıf yapmaktadır.

İktisatçı Selin Pelek, TÜİK'in 2016 yılında açıkladığı Hanehalkı İşgücü Anketi verilerinden yola çıkarak kaleme aldığı çalışmada Standing'in prekaryayı tanımlarken kullandığı geçici çalışma, kısmi zamanlı çalışma ya da eksik çalışma biçimlerinin dikkate değer bir artış göstermediğini ortaya koyuyor.

Pelek'e göre dikkat edilmesi gereken husus kayıtdışı ve tam zamanlı çalışan nüfusun yüksekliği.

Bu durum Standing'in çalışma biçimlerinden yola çıkarak prekaryayı ayrı bir toplumsal sınıf biçiminde tanımlama iddiasını boşa çıkarıyor.

Bununla birlikte, TÜİK'in ortaya koyduğu rakamlar ülkemizde nüfusun güvenceli bir işe sahip olduğu istihdam durumlarında kırılma noktalarının

yaşanmadığı ve çalışanların geleceğe umutla baktığı anlamına gelmiyor.

Prekarya tartışmasının ortaya çıkardığı asıl gizli tehlikenin de burası olduğunu söyleyebiliriz.

Güvencesizlik küreselleşmenin getirdiği koşullar altında toplumun belirli bir kesimini tanımlamak için kullanılacak bir kavram olmanın ötesine geçmiş ve tüm çalışanları tehdit eden bir hal almış durumda.

Diğer yandan çalışma günü 8 saat ile sınırlandırılmış, iş güvencesine sahip, sendikal hakları ve sosyal güvencesi olan işçi sınıfı tanımının da tarihsel bir döneme ait olduğunu hatırlamak gerekiyor. Burada bahsedilen işçi sınıfı sosyal refah devleti ve Soğuk Savaş dönemine özgü bir toplumsal formdur.

Bunun öncesi ise *Charles Dickens* romanlarına konu olan sefalet ve mücadeleler tarihidir. Üstelik söz konusu mücadeleler sonucu elde edilen haklar son 30 yıldır dünyanın her yerinde tehdit altındadır.

Ülkemizden hem de içinden geçmekte olduğumuz dönemden 2 örnek verelim:

- İlki, Kısa Çalışma Ödeneği. Salgın nedeniyle olumsuz etkilenen çalışanlar İşsizlik Fonu'nda biriken ve hakları olan miktarda destek görmek yerine asgari ücretin çok altında olan Kısa Çalışma Ödeneği'ne razı bırakıldılar.
- Diğer örnek ise iktidarın en başından bu yana ara ara tekrar ısıttığı ve bu

sıralarda yine gündeme sokulan kıdem tazminatları. Kıdem tazminatı ve bu uygulamanın getirdiği güvence bugün tehdit altında.

Kıdem tazminatının kaldırılmaya çalışıldığı, en ufak bir krizde çalışanların günlük emeklerinin karşılığının 39 TL'ye indirildiği bir dönemde prekaryayı ayrı bir sınıf olarak kodlamak yerine güvencesizliğin tüm çalışan kesimleri tehdit eden bir sorun olduğunu vurgulamak daha anlamlı görünüyor.

Güvencesizlikten Azade Başka Bir Dünya Mümkün mü?

Küreselleşmenin ve neoliberalizmin yaşamın her alanına etki eden esnekleşme rejiminin ortaya çıkardığı prekaryanın, güvencesizleşen emekçi yığınların siyasal anlamda çift taraflı kimliğe sahip olduğu söylenebilir.

Hangi tarafın ağır basacağı, siyasal skalayı demokratikleşmeden yana mı yoksa otoriterleşmeden yana mı dönüştürecekleri henüz belli değil.

Ayrıca bu güvencesizleşen kitlenin amorf yapısı da durumu daha belirsiz kılıyor. Burada göçmenlerden profesyonellere kadar farklı eğitim seviyesindeki insanlardan, cinsiyet, yaş ya da etnisite anlamında her türden insandan bahsediyoruz.

Standing prekaryanın siyasal gündemi ve stratejisi olmadığını, bu düzene duydukları öfkenin ise henüz olgunlaşma aşamasında olduğunu söylüyor. Prekarya şimdilik olgunlaşmamış tepki, öfke ve

endişe üzerinden örgütleniyor olsa da kendi kurumlarını, siyasi programını meydana getirebilmiş değil.

Prekaryanın tehlikesi, tüm bu belirsizlikler nedeniyle sağ popülist siyasetçilere ve neofaşist mesajlara kapılma potansiyelinden kaynaklanıyor.

Standing prekaryanın tarihte kazanılmış kültürel, sivil, toplumsal, ekonomik ve siyasal hakları kaybeden ilk sınıf olduğu konusunda ısrarcı.

Bu durumun güvencesizleştirilmiş insanları iyilik ve yardım için rica etmek, yağcılık yapmak, güç sahiplerinden minnet beklemek zorunda bıraktığını söylüyor.

Bunun da *aşağılayıcı ve lekeleyici* olduğunu belirtiyor.

Kendine özgü bir çıkış stratejisi olmayan ve kendilerini aşağılanmış / lekelenmiş hisseden güvencesizleştirilenler, siyasi olarak manipülasyona açık hale geliyorlar.

Bu insanları güvencesizleştiren yerleşik güç odakları karşısında halkın hakiki temsilcisi olduğu konusunda ısrarcı olan

sağ popülist liderler bu insanlar için bir çekim odağı haline gelebiliyor.

Özellikle bu liderlerin suni düşman yaratma, göçmenleri ve muhalifleri şeytanlaştırma konusundaki maharetleri de hesaba katıldığında güvencesizleştirilmiş insanların öfkelerini yönlendirme ve bu insanların desteğini almaları daha da kolaylaşıyor.

Prekaryanın önündeki bir diğer yol ise etkin şekilde kendi çıkarlarının farkına varması ve yeni bir "*cennet siyaseti*" başlatma yönünde bir güç halini alması.

Standing'ın kitabının son bölümünü oluşturan "*cennet siyaseti*"; kısmi vatandaşlığın tarih olması, kimliklerin tekrar kazanılması, çalışmanın sadece ücretli emek olmadığı, güvenliğin yeniden bölüşümü, boş zaman hibeleri, finansal sermayenin yeniden bölüşümü ve diğer bir dizi amaçlar silsilesini içeriğinde barındırıyor.

Standing, böylesi bir siyaset perspektifi ile örgütlendiği taktirde güvencesizleştirilmiş insanların otoriter rejimler için tehdit oluşturacakları görüşünü savunuyor.

Prekaryayı kendine özgü ilerici bir siyasi gündemi olmasını arzuladığımız toplumsal bir sınıf olarak tarif etmek yerine güvencesizleştirme olgusunun tüm çalışanları tehdit eden etkilerini aşma perspektifi ile hareket ettiğimizde daha somut bir siyasi ajanda belirlememiz mümkün hale geliyor.

Demokrasi ihtiyacı ile kalkınmanın önceliklerini bir araya getiren böylesi bir programın şu hususları içermesi sorunun çözümü açısından değerli olacaktır:

- 1.** Toplumun tüm kesimlerinin siyaseten temsil edilmesinin sağlanması. Katılımı artıracak mekanizmaların temsil sistemi içerisinde ağırlıklandırılması.
- 2.** Aile Sigortası gibi evrensel gelir anlayışını uygulamaya koyan somut projelerin geliştirilmesi.
- 3.** İş gününün kısaltılarak daha fazla sayıda güvenceli istihdam yaratılması.
- 4.** Hanehalkı borçluluğunun ortadan kaldırılarak vatandaşların mali kırılganlığına son verilmesi. Kredilerin maaşları ikame etme mekanizması olmaktan çıkarılması.
- 5.** İklim krizi, göç ve yoksulluk sorunlarını çözmeye yönelik bir kalkınma projesinin uygulamaya konulması.
- 6.** Kamunun burada sıralanan tedbirleri alacak şekilde yeniden yapılandırılması.

Türkiye'nin Tepesindeki Demokles Kılıcı: CAATSA Yaptırım Tehdidi

Türkiye, tarihin hiçbir döneminde bir süper güç tarafından bu denli uzun süre yaptırım tehdidinde maruz kalmadığı gibi dış politikada kurumsal ilişkilerini kişiler üzerinden sürdürme eğiliminde de olmamıştı. Bugün CAATSA yaptırım tehdidi sürekli olarak ABD - Türkiye ilişkilerini belirliyor.

Türkiye Cumhuriyeti'ni keyfi idaresiyle tehdit ve risklere açık hale getiren Erdoğan, kurnazlığı strateji zanneden yaklaşımını uluslararası alanda da sürdürmekte.

Bu şekilde bir yandan halk olarak güvenlik ve dış politika konularında birbiri ardına gelen tutarsız faaliyetleri takip etmeye çalışırken diğer yandan da devlet olarak uluslararası alanda saygınlığımızı zedeleyecek davranışlara maruz kalmaktayız.

Bu tür olaylara en iyi örnek Türkiye'nin 2019 yılından bu yana ABD Kongresi tarafından CAATSA (Amerika'nın Hasımlarıyla Yaptırımlar Yoluyla Mücadele Yasası - *Countering America's Adversaries Through Sanctions*) uygulamaları kapsamına alınması tehdididir.

Türkiye, tarihin hiçbir döneminde bir süper güç tarafından bu denli uzun süre yaptırım tehdidinde maruz kalmadığı gibi dış politikada kurumsal ilişkilerini kişiler üzerinden sürdürme eğiliminde de olmamıştı.

Bunlar Türkiye'ye AKP iktidarının daha doğrusu Erdoğan'ın öğrettiği sonu tehlikeli anomaliler.

Erdoğan'ın kurumsallık ve prensiplere bağlı olmaktansa uyguladığı kurnazlık politikası, sonuçta dış güvenlik ve savunma alanından ekonomiye kadar işleri içinden çıkılmaz bir noktaya götürürken tehditlere maruz kalındığında alınan günlük önlemler Türkiye'nin zikzaklarla dolu kararlarının, ulusal prestijini de olumsuz etkilemesine sebep olmakta.

ABD Yaptırım Uygulamalarının Kapsamı

ABD'de yabancı fonların kontrolüne yönelik ilk resmi adım, Almanya'nın 1940 yılında Norveç'i ele geçirmesinin ardından atıldı.

Bu çerçevede Nazi'lerin ele geçirdikleri yerlerdeki fonları kullanmalarını önlemek üzere önce Yabancı Fonların Kontrolü Birimi (*The Office of Foreign Funds Control-FFC*) kurulurken daha sonra bu birim yerini, Çin'in Kore Savaşı'nda bu ülkedeki fonları kullanmasını önlemek üzere 1950'lerde ABD Hazine Bakanlığı bünyesinde kurulan Yabancı Varlıkların Kontrolü Birimine (*OFAC- Office of Foreign Assets Control*) bıraktı.

CAATSA Yasasının Kabulü ve Uygulaması

Donald Trump iş başına geldiğinde ilk işlerinden biri Kuzey Kore, İran, Rusya, Venezüela ve Küba'ya olan yaptırımları gözden geçirmek, yeniden yapılandırmak ve Sudan'a uygulanan kapsamlı yaptırımları kaldırmak oldu.

Bugünkü ABD yönetimi, önceki Bush ve Obama yönetimlerinde olduğu gibi, ekonomik yaptırım uygulamalarını dış politikanın önemli bir aracı olarak kullanmaya devam ettiği gibi aynı zamanda bu uygulamaları Amerika'nın Hasımlarıyla Yaptırımlar Yoluyla Mücadele Yasası (*CAATSA – Countering America's Adversaries Through Sanctions*) çerçevesinde yeniden organize etti.

CAATSA yasası Amerikan Kongresinden 3 red oyuna karşılık 419 kabul oyuyla geçtikten sonra Senato'dan da 27 Temmuz 2017 tarihinde 2 red oyuna karşılık 98 kabul oyu ile geçti ve 2 Ağustos 2017 tarihinde yasalaştı.

Kongre CAATSA ile ülkelere yaptırım uygulama yetkisini tamamen Başkanın yetkisinde olmaktan çıkartarak bu konuda çerçevenin kendisi tarafından da müdahale edileceği biçimde yeniden çizilmesini sağladı.

Hatta Başkan Trump Kongreden bu denli ezici çoğunlukla gelen tasarıyı imzalarken (ya da imzalamak zorunda kalırken) metnin, dış politikayı uygulaması hususunda kendi yetkilerini önemli ölçüde sınırladığı hususunda şikayetini dile getirmekten geri kalmadı.

İran ve Kuzey Kore ile ilgili pek çok işlem önceden de yasadışı olarak ilan edilmiş olmasına ve Rusya'nın 2014 yılında Kırım'ı ilhakından sonra bu ülkeye yaptırım uygulanmaya başlanmasına rağmen CAATSA bu 3 ülkeye ek yaptırımlar getirdi.

Gerçekte CAATSA, temelde bu 3 ülkeye ait tehdit niteliğindeki gelişmelerin önlenmesi amacıyla oluşturuldu. Bundan önce ağırlık "Birincil Yaptırım" kapsamında olmasına rağmen CAATSA "İkincil Yaptırım" uygulamasına da başvurmadan çekinmeyecek bir şekilde yapılandırıldı.

Ayrıca burada "zorunlu" (*mandatory*) ve "ihtiyari" (*discretionary*) yaptırım ayırımına da yer verildi. Buna göre Başkan'ın zorunlu yaptırımları uygulama zorunluluğu bulunurken tercihe bağlı olarak ihtiyari yaptırımlara da başvurabilmesine imkan tanınmakta.

CAATSA 12 yaptırım maddesinden oluşuyor ve Başkan, bunlar arasından en az 5 tanesini seçmek zorunda kalıyor ve yaptırım bu şekilde uygulamaya konuyor.

CAATSA ile ilgili 12 adet yaptırım maddesi şunları kapsıyor:

1. ABD başkanı Eximbank'ı (ithalat-ihracat bankası), yaptırım uygulanan tarafların ülkeden mal ve hizmet ithal etmesiyle ilgili sigorta ve garanti edinimi ile kredi verilmesi konularında onay vermemesini talep edebilir.
2. ABD başkanı ABD hükümetine, yaptırım uygulanan tarafın ülkeden herhangi bir dayanıklı mal veya teknoloji ithal etmesine izin verecek lisans veya yetki belgesi vermemesi yönünde direktif verebilir.
3. ABD başkanı, ABD'deki finans kurumlarına yaptırım uygulanan tarafa kredi vermeme yönünde direktif verebilir.
4. ABD başkanı, uluslararası finans kuruluşlarındaki (IMF, Dünya Bankası vs.) ABD'li üst düzey yöneticilere, yaptırım uygulanan tarafa kaynak aktarılmaması için görüş bildirmeleri veya bu kuruluşların, yaptırım uygulanacak tarafın faydasına olabilecek kredi verme kararlarına karşı oy kullanmaları yönünde direktif verebilir.
5. Yaptırım uygulanan taraf finans kurumuyorsa, bu kurumun ABD piyasasındaki işlemleri kısıtlanırken, ABD devlet tahvillerine erişimi engellenebilir.
6. ABD yönetimi yaptırım uygulanan taraftan mal ve hizmet tedarik etmeyi durdurabilir.
7. ABD başkanı, ABD'nin yetki alanı kapsamında, yaptırım uygulanan tarafın faydasına olacak herhangi bir döviz alım-satım işlemi yapılmasını engelleyebilir.
8. ABD başkanı, ABD'nin yetki alanı kapsamında, yaptırım uygulanacak tarafın faydasına olacak bir ödeme veya kredi aktarımının finansal kuruluşlar arasında, finansal kuruluşlar aracılığıyla veya söz konusu finansal kuruluşlara yapılmasını engelleyebilir.
9. Yaptırım uygulanan tarafın ABD'de mülk edinmesi ve bir mülkle ilgili her türlü işlemi yapması engellenebilir.
10. ABD başkanı, ABD'li bir kişi veya kurumun yaptırım uygulanan tarafa yatırım yapmasını veya her türlü tahvil ürünü almasını engelleyebilir.
11. ABD başkanı, ABD Dışişleri Bakanlığı'na, kapsamı başkan tarafından belirlenmek üzere yaptırım uygulanan tarafla ilgili kişilere vize kısıtlaması getirmesi için direktif verebilir. Başkan ABD İç Güvenlik Bakanlığı'na bu kişilerin ülkeden çıkarılması talimatını da verebilir.
12. ABD başkanı, yaptırım uygulanan tarafın yöneticilerine ve yetkililerine bahsedilen yaptırımları uygulayabilir.

Yaptırımlar Çerçevesinde Türkiye - ABD İlişkileri

CAATSA yasalaşmadan önce İran'a uygulanan yaptırımların delinmesinde rol oynaması nedeniyle Halkbank hakkında uzunca bir araştırma süresinin

sonrasında ABD Hükümeti tarafından dava açıldı.

Bu davaya 19.03.2016 tarihinde ABD sınırları içinde tutuklanan Rıza Zarrab şahit sıfatıyla katılırken 27.03.2017 tarihinde JFK havaalanında yakalanan Halkbak Genel Müdür Yardımcısı Hakan Atilla sabık sıfatıyla katıldı.

Bu durumda, Erdoğan yönetimi altında uygulanan yolsuzluk ve para aklama operasyonları tüm açıklığıyla, üstelik asıl sanık olması gereken kişilerden birinin tanık sandalyesine oturmasıyla ortaya çıkmış oldu. Bir kamu kurumunun bu tür illegal işlemlerde kullanıldığının resmen tüm dünyanın dikkatine gelmesi, Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk kez olan bir olaydı.

Aynı dönemlerde yaşanan rahip Brunson ve bu olayda Türk yargısının etki altında kalmışçasına verdiği kararlar ile Türkiye-

Rusya arasında imzalanan S-400 anlaşmasının tamamlanması Erdoğan yönetiminin ne yapmaya çalıştığı yönündeki uluslararası şüpheleri pekiştirdi. Nitekim bu aşamadan itibaren önce Maryland Senatörü Benjamin Cardin sonra da başka senatör ve kongre üyeleri Türkiye'nin CAATSA kapsamına alınması gerektiğini telaffuz etmeye başlamışlardı.

Özellikle rahip Brunson olayı 2017 yılında Türkiye aleyhine hazırlanan yasa tasarılarında bir artışa neden olurken 2018 yılında bu tür karıştıklıklar S-400 üzerinden dillendirilmeye başlandı. S-400 gerekçesiyle Türkiye'ye CAATSA yaptırımlarının uygulanmasına yönelik çabalar 2019 yılı boyunca da devam etti.

CAATSA'nın yanı sıra F-35 uçaklarının Türkiye'ye verilmemesi yönünde 2018 ve 2019 yıllarında kabul edilen Ulusal Savunma Yetki Kanunları birer yıllık uygulamalar öngörmüş olsa da uçakların 2019 yılı sonunda süresiz olarak Türkiye'ye verilmemesi ve Mart 2020 dönemine kadar da Türkiye'nin F-35 üretim programından çıkartılması kararları alındı.

Ayrıca Kongrede Türkiye için sunulan yasa tasarılarında Türk yetkililerin ABD'ye girmesinin yasaklanmasından, ABD'deki mal varlıklarının dondurulmasına ve Türkiye'ye silah ambargosu uygulanmasına kadar değişik birçok yaptırım konusu yer almaktadır.

Başkan Trump F-35'lere ait satılmama kararının alınmasının ardından 23.07.2019 tarihinde Türkiye'ye yaptırımları görüşmek üzere 45 senatörle toplantı yaptı. Bu toplantıda kendisine Türkiye'ye yaptırım uygulanması gerektiği görüşü verilmiş olsa da bu yönde hareket etmedi. Hatta bu toplantıda Başkan'ın Senato Dışleri Komisyonu Başkanı James Risch ile de görüş ayrılığına düştüğü söylendi.

Bu çerçevede Trump sadece Demokratlar değil Cumhuriyetçilerin bir bölümüyle de uygulamada ters düşmüş oldu.

S-400 alımları ile ilgili olarak o dönemin Savunma Bakanı James Mattis bunun, Türkiye'nin "egemen" bir kararı olduğunu söylerken onu izleyen vekil Savunma Bakanı Patrick Shanahan Hulusi Akar'a S-400'lerin alınmaması gerektiği yönünde bir mektup yazdı. Bundan sonraki Savunma Bakanı olan Mark Esper ise Türkiye'nin F-35 üretim sürecinden çıkartılması, Türkiye'ye verilecek F-35'lerin ABD ordusu için tadil edilmesi süreçlerini yürüttü.

2019 yılı Ekim ayında, Cumhuriyetçi Senatör Lindsay Graham ile Demokrat Senatör Chris Van Hollen'in, Türkiye'nin 9.10.2019 tarihinde başlattığı Barış Pınarı Harekâtına tepki olarak, Erdoğan da dahil olmak üzere üst düzey yetkililer hakkında yaptırımlar öngören bir yaptırım taslağı hazırladılar.

10.10.2019 tarihli bu yaptırım taslağı, 8 madde içermekteydi. Bunlar;

1. Cumhurbaşkanı, Cumhurbaşkanı Yardımcısı, Milli Savunma Bakanı, Dış İşleri Bakanı, Hazine ve Maliye Bakanı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanının ABD'deki mal varlıklarının dondurulması,
2. Türk Silahlı Kuvvetlerine materyal, teknolojik destek, ekipman sağlayanlara yaptırım uygulanması,
3. Türk Silahlı Kuvvetleri'nin kullanımı için Türkiye'nin yerel petrol ve doğal gaz üretimini destekleyen ya da devam ettiren malzemeler, hizmetler, teknoloji, enformasyon ya da diğer türden destekler sağlayan yabancı kişiler ve varlıklara yaptırımlar uygulanması,
4. Türk Silahlı Kuvvetleri'ne ABD'den savunma araçları, hizmetleri, teknoloji, materyal ve mühimmat satışının yasaklanması,
5. Türkiye'nin (Rusya'dan) S-400 (hava savunma sistemi) satın almasının CAATSA kapsamına giren önemli bir işlem olarak tanımlanması,
6. CAATSA yaptırımlarının 180 gün içinde devreye sokulması, CAATSA altındaki muafiyet ya da erteleme düzenlemelerinin geçersiz kılınması,
7. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın net geliri ve mal varlığı hakkında rapor hazırlanması ve
8. Türk hükümeti mensuplarına ABD'ye seyahatlerinde vize kısıtlamaları getirilmesi.

Türkiye'ye CAATSA Yaptırımlarının Olası Sonuçları

İnsan hakları ve adalet sistemini kendi keyfince kullanan Erdoğan, Halkbank olayında olduğu gibi rüşvetçi ve kara

para aklayıcı Reza Zerrab tarafından utanç içinde zor durumda kalmasının ardından tamamen hukuka aykırı bir sürecin işlediği rahip Brunson olayında da yine yanlış hesap yaparak sonuçta kaybeden kişi olmuştur.

Strateji üretme yetisinde eksiklik olan Erdoğan, ne yazık ki girdiği yanlış yollarda yaptığı yanlış hesapların faturasını Türkiye Cumhuriyeti'ne yansıtmaktadır.

Yeterince tartışılmadan verilen S-400 kararı da benzer biçimde ilerlemektedir. Nitekim, Erdoğan'ın güvenilmez bir lider olduğunu düşünen ABD yerleşik sisteminin Türkiye'yi "İkincil Yaptırım" odağı olarak CAATSA'ya dahil etmeye çalışmasının önünde tek engel Trump kalmıştır ki bunun da ne kadar etkili bir can simidi olduğu meçhuldür.

Zira Trump'ın varlığı F-35'lerin üretiminden dışlanmamızı *(ve bu şekilde F-35 üretim süreci boyunca kazanmayı umduğumuz 12 milyar USD'lik bir geliri kaybetmemizi)* önleyememiştir.

Diğer yandan Erdoğan'ın tek umut olarak gördüğü Trump'ın bu seneki seçimlerde ne sonuç elde edeceği meçhuldür. ABD ile devletler arası görüşmelerde çıkış noktası bulamayan Erdoğan'ın, dolayısıyla Türkiye'nin, Trump'ın seçimleri kaybetmesi halinde

ne şekilde bir yol izleyeceği herkes tarafından merak edilen bir husustur.

Zira CAATSA çerçevesinde S-400'lerle bağlantılı olan "İkincil Yaptırım" konumu aynı zamanda ihtiyari yaptırımlar kapsamında Türk Akım'da görev alan Türk şirketleri için de geçerli hale gelebilecektir.

Diğer bir husus, Lindsay Graham ve Van Hollen'in yasa taslağında olduğu gibi Erdoğan'ın mal varlıklarının araştırılması ve Türk seçmenine vermekten imtina ettiği bu bilginin ABD hükümeti tarafından ilan edilmesi ve buna bağlı olarak mal varlıklarının dondurulması gibi sonuçlar da gelişebilir.

Tabii kısa vadede en kaotik olacak yaptırım, ödeme sistemlerinin kullanımına izin verilmemesi olur ki bu tercihin, ABD ile ticarete konacak engeller ve kredi akışlarının engellenmesi ile birlikte uygulanması halinde maliyetin boyutu çok yükselecektir.

Sonuç olarak, bu riskler ve gerçekler ortadayken "bu ten bu canda olduğu müddetçe" tipi irade beyanları seçmen gönlünü okşayan nidalardan öteye geçemeyecektir.

Ekolojik Kriz: Ekonomi & Siyaset İlişkisi

Ekolojik kriz ve onun en öne çıkan görünümü olan iklim felaketi (yaygın deyişle iklim değişimi/krizi) üzerine konuşmadan kapitalizmin krizinden konuşmak neredeyse imkânsız. Bugünkü ekolojik kriz, gelecekte değil şu an etkilediği nüfus ve coğrafi genişlik itibariyle, insanlığın karşılaştığı en büyük sorundur.

Ekolojik krizin aşılmasına ilişkin siyasal bir stratejinin temel kalkış noktası, teknokratik çözümlerin reddedilerek krizin siyasal ve ardından sınıfsal boyutunun bilince çıkarılmasıdır. Yani ekolojik krizin asıl sorumlusunun insan -daha doğrusu yoksul- nüfusunun önlenemez artışı olduğu iddiası kesin olarak reddedilmelidir.

Bugünlerde ekolojik kriz ve onun en öne çıkan görünümü olan iklim felaketi (yaygın deyişle iklim değişimi/krizi) üzerine konuşmadan kapitalizmin krizinden konuşmak neredeyse imkânsız. Bugünkü ekolojik kriz, gelecekte değil şu an etkilediği nüfus ve coğrafi genişlik itibariyle, insanlığın karşılaştığı en büyük sorundur.

Ekolojik krizlere ilişkin felaket senaryoları gerçekleşmeyebilir ya da kapitalizm ekolojik sorunlara, esnek yapısıyla uyum sağlayarak varlığını daha uzun süre sürdürebilir.

Ancak açık olan şu ki kapitalist sistem ve aşırı kâr güdüsü, taşıdığı doğa karşıtı eğilimlerle ekolojik sorunları giderek ağırlaştırmakta; varlığını, her geçen gün daha sık biçimde duyduğumuz üzere

birçok türü yok ederek, milyonlarca insanın yaşam koşullarını daha ağır hale getirerek devam ettirmektedir.

Dolayısıyla ekolojik yıkımın eşiğinde olduğumuzu hesaba katmadan içinde yaşadığımız zamanı anlayamayız. Küresel ekolojik krizin insanlığın karşılaştığı en büyük meydan okuma olduğunu söylemek abartı sayılmaz.

İçerisinde bulunduğumuz yüzyılda bu krize verilecek yanıtın ne olacağı, insanlık ve yeryüzündeki canlı hayatının nasıl bir seyir izleyeceğini tayin edecek gibi görünüyor. Keza insanın doğa ile kurduğu ilişkinin artık yıkıcı sonuçlar ürettiği gerçeği Covid-19 salgınıyla bir kere daha günbegün karşımızda.

Bu süreç bize, dünya halklarına ekolojinin tanım gereği sınır tanımayan bir bütünlüğe sahip olduğunu ağır bir trajediyle gösterdi.

Ekolojik tahribat insanlık tarihi için yeni bir olgu değil kuşkusuz, ancak bu tahribat kapitalizmde eşi görülmemiş bir hıza ulaştı.

Bu sürecin yaşanmasında, kapitalist sermaye birikim sürecinin her aşamasının ayrı bir katkısı olduğu aşikâr. Çünkü kapitalist ilişkiler insanı doğadan koparmıştır: İnsanın üretim faaliyetini, üretimin kendi doğal koşullarından kopuk biçimde gerçekleştirmesi; tüketirken ise malın hangi doğal koşullarda üretildiğini dikkate almaması; insanı, üretim ve tüketim faaliyetleri sırasında doğada yarattığı tahribat üzerinde düşünmekten uzaklaştırır.

Başka türlü söylersek insan doğadan yabancılaştığı ölçüde, yaşanan yıkım karşısında ekolojik bir duyarlılık da göstermez hale gelmiştir.

1960'lı yıllarda özellikle çevreci hareketlerin ortaya çıkmasıyla yoğun biçimde tartışılmaya başlayan ekolojik sorunlar, 1970'lerden itibaren sermaye kesimlerinin, uluslararası kuruluşların ve devletlerin de çevre tartışmalarına dahil olmasıyla uluslararası gündemden hiç düşmedi. Ekolojik sorunları sermaye kesimleri ekolojik tahribat sonucu ortaya çıkan maliyetler, bu maliyetleri kimin üstleneceği, rekabetin nasıl etkileneceği ve kirliliğin önlenmesine yönelik alınan

tedbirlerin nasıl yeni bir yatırım alanı haline getirileceği gibi sorunlar ekseninde tartışıyor.

Öte yandan çevresel tahribat sonucu doğal yaşamın zarar görmesi ve sosyo-ekonomik eşitsizliklerin daha da derinleşmesi gibi sorunlar ekseninde de çevreci ve toplumsal muhalefet hareketlerinin gündeminde önemli bir yere sahip. Ekolojik sorunlar, bu farklı kesimler tarafından özellikle "*kıtlık*", "*ekolojik kriz*" ve "*doğanın korunması*" başlıkları etrafındaki tartışmalarla sürdürülmekte.

1970'lerden itibaren "doğal kaynakların tükenmezliği" düşüncesi karşısında "*doğanın kendini yenilemesinde bir sınır olduğu*" düşüncesi giderek hâkim olmaya başladı.

Ana akım iktisatçılara göre eğer bir kaynak kıt hale gelmiş, kıtlık durumu oluşmuşsa, o kaynağın ekonomik bir değeri vardır. Yani ana akım iktisat **kıt olanı ekonomikleştirmektedir.**

Ekosistemin sunduğu hizmetler ve doğal kaynakların da sonsuz olmadığı, kıtlık durumuyla karşı karşıya olduğu tespiti yapılıncaya doğa da ekonomik tartışmaların merkezine çekilmiş oldu. Böylece iktisadın araçlarıyla ekolojik alana müdahalenin yoğunlaştığı bir süreç başladı.

Bu tartışma gündemi, çevre iktisadı ve ekolojik iktisat gibi yeni alanların ortaya çıkışından yeşil kapitalizm önerisine; doğanın sermaye olarak

tanımlanmasından ekosistem piyasalarının yaratılmasına; doğaya parasal değer biçme yöntemlerinden çeşit çeşit doğa yatırım projesi oluşturulmasına kadar çeşitli yaklaşım ve yöntemlerin ortaya çıkmasına yol açtı.

Söz konusu tüm yeni yaklaşımlar, yöntemler ve düşüncelerde paylaşılan ortak amaç, doğanın korunmasıdır. Amaç bu olsa da pratikte olan biten şey ekolojik alanın, ekonomik alanın (*yani piyasanın*) içine çekilmesidir.

Ekolojik krizleri toplumsal sistemin yapısıyla ilişkili olarak, kapitalist birikim ve doğa arasındaki çelişkilerden hareketle inceleyen yaklaşımlar ise sistemin yapısal mantığı gereği sistem içinde çözüm üretmenin imkânsızlığını vurgularlar.

Ekolojik sorunların kaynağını ya da çözümünü yalnızca ekolojik alan ya da iktisadi alanda aramak yerine toplumsal sistemin kendisine odaklanılmalıdır. Zizek'in belirttiği gibi ekolojik krizin anahtarı ekolojinin kendisinde değil toplumsal sistemdedir.

Kapitalist Üretim ve Büyüme ile Doğa Arasındaki Çelişkiler

Ekonomi ve ekoloji arasındaki ilişki, toplumsal üretim biçimlerinin şekillenmesi ile insan ve doğa arasında kurulan ilişkinin başlangıcından beri vardır ve bu ilişkide varolan ekolojik sorunlar (*kıtlık, sel vb.*) yeni değildir.

Ancak bugün yeni olan ekolojik sorunlara ekonomik bir mantıkla çözüm aranması ve sunulan çözümlerin yeni bir birikim alanı yaratmasıdır.

Marx'ın ifadesiyle kapitalizmde kullanım değeri yerine değişim değeri üretiminin hâkim olması, "üretim için üretim" anlayışına ve ihtiyaçlardan kopuk bir üretim tarzının gelişmesine yol açmıştır. Üretim için üretim anlayışı sürekli yeni birikim alanlarının keşfedilmesine, sermayenin yeni faaliyet alanlarında yeni sermaye biçimlerinin tanımlanmasına (*doğa sermayesi, sosyal sermaye, beşerî sermaye*) yol açtı.

Sermayenin sürekli genişleme ve büyüme eğilimi beraberinde giderek daha fazla enerji ve hammadde talebini ortaya çıkardı; üretimin insani ve doğal koşullarını yok etti; insani üretimi doğal koşullarından kopardı ve toplum ile doğa arasında derin bir çatlak yarattı.

Tüm bunlar kapitalist üretim-büyüme ile doğa arasındaki çelişkilerin temelini oluşturmaktadır.

Örneğin, üretim artışı ve enerji talebi arasındaki ilişkiden hareketle oluşan ekolojik ve toplumsal tahribata

bakıldığında araştırmaların ortaya koyduğu sonuçlardan biri şudur: Enerji talebinin artması, talebin artmasına neden olan üretim ilişkilerine odaklanması yerine, temiz enerji olarak sunulan nükleer enerjiye ya da yeni bir enerji kaynağı olarak biyoyakıtı yönelimi artırmıştır.

Biyoyakıtlar açısından bakıldığında yapılan araştırmalar şu tespitlerde bulunuyor:

- Biyoyakıtlar karbonmonoksit gazını azaltmakla birlikte havayı kirleten "uçucu organik bileşikler"i artırmakta,
- Biyoyakıt elde etmek amacıyla ormanların tarım alanı haline dönüştürülmesiyle ormanlar tarafından emilen karbondioksit miktarının azalmasına yol açmakta,
- Bazı biyoyakıt türleri (etanol) çok fazla su ve enerji kullanımı gerektirdiğinden bunlardan elde edilen net enerji miktarı düşük olmakta,
- Toplumsal açıdan su kıtlığı ve gıda krizine (biyoyakıt üretimi tahıl stoklarını azaltarak dünya tahıl fiyatlarını yükseltmiştir) neden olmakta,
- Ve yoksulların topraklarından uzaklaşmasına yol açarak durumlarını kötüleştirmektedir.

Nükleer enerji açısından bakıldığında ise;

- Nükleer enerji madeni uranyumun çıkarılması, taşınması, işlenmesi ve

depolanması esnasında zehirli maddelerin çevreye saçıldığı,

- Depolanan nükleer atıkların yıllarca aktif kalmalarından dolayı (örneğin 239 elementinin ömrü 22.600 yıldır) yüzyıllarca denetlenmek zorunda olduğu,
- Nükleer santrallerin çevrede yaşayanlarda kanser riskini artırdığı,
- Nükleer atık depolarının çevresinde yaşayanlarda kadınların doğurganlık ve doğan çocukların da çeşitli sağlık sorunları yaşadığı tespit edilmiştir.

AKP ve Sermayenin Anti-Ekolojik Birliği

Ekoloji bir süredir Türkiye'nin de siyasal ve gündelik ajandasının tam ortasında duruyor. AKP-sermaye ortaklığı doğanın talan edilmesi, piyasalaştırılması süreci olarak niteleyebileceğimiz kuşatmayı her geçen yıl daha ileri bir noktaya taşıyor.

Bu çoğu zaman kural tanımazlıkla devam ediyor.

Cumhurbaşkanıyken, Turgut Özal'ın, "Anayasa'yı bir kez ihlal etmekle bir şey olmaz" sözü, 1980'lerden bu yana hüküm

süren neoliberal keyfi yönetimin mottosu sayılabilir.

Benzer bir anlayışı sonradan Cumhurbaşkanı olan, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın bir ifadesinde de görüyoruz. Şimdiki adı Cumhurbaşkanlığı Sarayı olan, Başbakanlık Hizmet Konutu olarak inşasına başlanan ve Atatürk Orman Çiftliği içinde yer alan yapının planlama kararlarına ve tarihi sit statüsüne aykırı olduğuna işaret eden mahkeme kararları karşısında Erdoğan şöyle buyurmuştu: *"Güçleri yetiyorsa yıksınlar. Yürütmeyi durdurdular, bu binayı durduramayacaklar. Açılışını da yapacağım, içine de oturacağım"* (Hürriyet, 5.3.2014).

AKP hükümetleri dönemi, buna benzer kural tanımayan yönetim örnekleriyle dolu.

Anadolu kırsalını baştan sona işgal eden enerji projeleri, her yıl yeni bir rekor kıran hava sıcaklıkları, buna karşın her yaz daha şiddetlisini gözlemlediğimiz seller, boş yer bırakmamacasına yeniden inşa edilen şehirler, yıkılan şehirlerin dışına boca edilen molozlar, aşırı turizm ile tahrip olan doğal güzellikler, yaylaların tepelerinden geçen yollar, hunharca kesilen ağaçlar, göz alıcı süslü otoyol peyzajları, kirlenen sahiller, işgal edilen koylar, kuruyan göller, sağlıksız gıdalar, söndürül(e)meyen orman yangınları, gitgide daralan kent parkları ve karşlarına dikilen millet bahçeleri, ortak yaşam alanlarının baş döndürücü

bir hızla kentlerde rezidans ve AVM'lere, kırlarda ise enerji ve maden altyapılarına kurban veriliyor oluşu...

Çevresel yıkım hiç olmadığı kadar büyük ve derin, çevre sorunları hiç olmadığı kadar görünür ve daha fazla merak edilir durumda. Üstelik doğa, insan ve toplum ilişkilerine dair bu artan ilginin ve iyi bir çevrede yaşama özleminin siyasetin dışına çıkılarak sürdürülmesi de mümkün değil.

Siyasal görüşü ya da toplumsal sınıfı ne olursa olsun yurttaşlar çevreye dair her şeyin bir şekilde siyasi anlamları olabileceğine dair bir öngörüye sahipler.

Türkiye bağlamında bu görüşü biraz daha açacak olursak zeytin ağaçlarından siyasal iktidara, organik ürünlerden kapitalizme, gıda pahalılığından neoliberalizme, su baskınlarından iklim değişikliğine, orman yangınlarından milliyetçiliğe, HES'lerden bölgesel adaletsizliğe açılan yolları pek çoğumuz görüyor ve deneyimliyoruz.

Dolayısıyla ekolojiye dair projelerin ya da fikirlerin tamamı aynı zamanda ekonomiye dair projelerdir ve fikirlerdir. Başka bir ifadeyle *ekolojiye ilişkin olan toplumsal, kültürel, siyasal ve ekonomik olanla bir arada düşünmemiz giderek önem kazanıyor.*

Yeşil Ekonomi, Ekolojik ve Ekonomik Sorunlara Çözüm Olabilir mi?

İçinden geçtiğimiz COVID-19 salgınının yarattığı olağanüstü günler uluslararası

toplumun meseleyi farklı boyutlarıyla ele almalarına yol açtı.

Örneğin geçtiğimiz Nisan ayı ortasında Avrupa’da siyasetçiler, CEO’lar, kanun yapıcılar ve aktivistler koronavirüs krizi nedeniyle ekonomik kalkınma paketlerinin Avrupa Yeşil Düzeni ile uyumlu olması çağrısıyla ortak bir mektup imzaladılar.

Mektupta iklim kriziyle mücadele

Bilim ve teknolojinin uzun vadede tüm sorunlarımızı çözeceğini söylemek büyüçülüğe inanmaktan çok daha kötüdür.

István Mézáros

etmenin ve biyoçeşitliliği savunmanın daha güçlü ekonomileri inşa edeceği; koronavirüs salgınının ardından yeşil yatırımlar ile ekonomik büyümenin sağlanması gerektiği; iklim, nötr bir ekonomiye geçiş, biyolojik çeşitliliğin korunması ve tarım-gıda sistemlerinde

dönüşümün, hızlı bir şekilde yeni iş kolları ve büyüme potansiyeline sahip, daha dayanıklı toplumların inşa edilmesine katkıda bulunacağı ifade edildi.

Ekolojik krizin çözümüne dair dünyada süregiden mevcut tartışmaların hepsini burada ele almak olanaksız. Burada Thomas Fatheuer, Lili Fuhr ve Barbara Unmüßig’in 2015’te yayınladıkları Yeşil Ekonominin Eleştirisi kitabının temel tezlerini izleyerek şunları söyleyebiliriz:

- Yeşil Ekonomi, fosil yakıtlara dayanan alışlageldik iş anlayışından uzaklaşmak istiyor ve daha çok büyümenin motoru olmak niyetinde değil. Ancak iklim ve kaynakların korunması yaklaşımını, sınırlı ve adil olmaktan uzak bir dünyada ekonomik kalkınmayla birleştirme çabasının bir hayal olduğu not düşülmeli.
- Yeşil ekonomi, ancak gezegenin sınırlarını kabul ettiğinde ve her türden emisyonun yanı sıra kaynak tüketimini de köklü biçimde kısıtlayıp adil dağıttığında gerçekçi bir gelecek seçeneği olacaktır.
- Yeşil ekonomi, yaşanmakta olan güncel krizlere kararlı bir yanıt olarak ekonominin önceliği fikrini ortaya atıyor. Bu düşüncenin savunucuları, siyasetin artık ekonomi üzerinden döndüğünü ileri sürüyor. Dolayısıyla piyasanın başarısızlıkları, daha çok piyasa ekonomisiyle düzeltilmeli. Bu düşüncenin bir uzantısı olarak yeşil ekonomi, bugüne kadar ekonominin bir parçası haline getirilmemiş ne varsa piyasaya katmak istiyor: Doğa ölçülmeli, kaydedilmeli, ekonomik olarak değerlendirilip hesaplanabilmeli. Ve tüm bunlar

küresel bir soyut ekonomi birimi olan CO2 eşdeğeri üzerinden yapılmalıdır.

- Ekolojik siyaset, CO2 emisyonlarının azaltılmasından çok daha fazlasıdır. Yeşil ekonomi, karbon oranlarının azaltılmasına ilişkin temel stratejisini “Karbonu fiyatlandır!” sloganıyla ortaya koyuyor. Ancak bu sürecin fiyatlara ve tek bir ekonomik birime dönüştürülmesi (CO2 eşdeğeri), tek boyutlu olduğuyla kalıyor.

Küresel kriz, bir iklim krizinden çok daha

Öyle görülüyor ki, insan, doğayı egemenliği altına alırken, aynı hızla öteki insanların ya da kendi kölesi haline geliyor. Bilimin saf ışığının bile, cehaletin karanlık zemininden başka bir şeyi aydınlatamadığı görülüyor. Bütün keşiflerimiz ve ilerlememiz, maddi güçleri entelektüel bir yaşamla doldurmak ve insan yaşamını maddi bir güçle aptallaştırmaktan başka sonuç vermiyor.

Karl Marx

kurtuluşunu bir tür iş modeli olarak tanıtmak için krizlerin karmaşıklığını ve etkileşimli doğasını görmezden geliyor.

fazlası. Stockholm Resilience Centre tarafından gerçekleştirilen ve günümüzde büyük oranda kabul gören “gezegenin sınırları” sistemiği, üç ekolojik alanda güvenli sınırların dışına çıktığımızı gösteriyor: İklim değişikliği; biyoçeşitliliğin kaybı ve azot yükü (bilhassa tarım sektöründe kullanılan gübrelele nedeniyle). Yeşil ekonomi, basit bir söylemle dünyanın

- Yeşil ekonomi, inovasyonu çıkar ve iktidar ilişkileri bağlamına oturtmaktan kaçınıyor. İnovasyon fetişizmi yapıyor
- Yeşil ekonominin sunduğu vaadin gerçekleşmesi için teknolojik inovasyon önemli. Ancak inovasyon, bilhassa teknolojik inovasyon sosyal, kültürel ve ekolojik bağlamlarıyla değerlendirilmelidir. Zira inovasyon bir otomat, kendiliğinden yürüyen bir süreç değildir; aksine aktörlerin çıkarları ve iktidar ilişkileri tarafından belirlenir.

- • Yeşil ekonomi apolitiktir. İnsan haklarını ve müdahil olan insanları görmezden gelir. Yeşil ekonominin birçok kör noktası vardır: Siyasetle çok az ilgilenir, insan haklarını pek önemsemez, sosyal aktörleri tanımaz ve çatışmasız reformlar olabileceği inancı yaratır.

Bu Durumda Ne Yapmalı? Gelecek İçin Ekolojik Siyaset...

Çarpıtılmamış gerçekçi bir dünya görüşüne ihtiyacımız var. Yani ne kolay çözümler beklemeliyiz ne de herkesin kazandığı bir senaryo. Ekoloji ile ekonominin barışması her zaman mümkün olmayacak. Gerekli dönüşüm iktidar ilişkilerine dokunacak ve kaybedenlerin olmasına yol açacaktır. Sert müzakere ve çatışmalar yaşamadan, dirençle karşılaşmadan da gerçekleşmeyecektir.

Burada özellikle siyasete, siyasal aktörlere önemli rol düşüyor. Zira çevre

politikaları alanında önemli başarılarla imza atabilir. Gerek insanların yaşam alanlarının gerekse doğanın -siyasi iradeyle ve gerçekten uygulanarak- korunması, doğanın ve binyıllardır ekosistemlerini korumuş insanların yaşam alanlarının kar hırsına terk edilmemesi çok önemlidir.

Kuşkusuz alternatifler ve iyi uygulama örnekleri de var: Sadece küçük ölçekli değil, büyük oranda da yapılan organik tarım, çoktan hayal olmaktan çıktı ve yüksek verimliliğe sahip bir ekonomi faktörüne dönüştü. Bir başka gelişmeye birincil olarak bireysel ulaşımaya dayanmayan, emisyonuz otomobilleri de içine alan sistematik bir ulaşım ağı teorik olarak planlanmış ve kısmi olarak uygulamaya alınmış durumda.

İnovasyon kavramı salt teknolojiyle kısıtlı olarak görülmemeli. Yeni yaşam tarzlarının ve yeni kentsel ortak yaşam biçimlerinin geliştirilmesi de bir inovasyondur. Merkezi olmayan ve yenilenebilir kaynaklardan elde edilen bir enerji tedariki reel politika için, çevreye zararlı sübvansiyonların kaldırılması kadar elle tutulur mesafede.

Eksikliği hissedilen genellikle alternatifler değil, bunları sıklıkla belli bir kesimin çıkarlarına karşı hayata geçirme iradesidir. Böyle bir bakış açısı içinse, salt “yeşil kalıp büyümeyi nasıl sağlarız?” sorusuna odaklanmak fayda sağlamayacaktır.

Ekoloji politikasının yeniden siyasallaştırılmasını, siyasi ekoloji teriminin yeniden tedavüle sokulmasını savunmalıyız. Çünkü bu kavram siyaset ile ekoloji, insan ile doğa arasındaki karmaşık ilişkiyi anlamaya ve ekonomiden ziyade siyasi yönetime öncelik vermeye çalışıyor. Ayrıca toplumsal, kültürel ve teknolojik inovasyonlar birbirleriyle daha yakın ilişki halinde olmalıdır. Teknolojiler öncelikle toplumsal ve ekolojik sonuçları itibariyle toplumun geniş kesimleri tarafından tartışılmalı ve demokratik denetime tabi tutulmalıdır.

Ekonominin kaynakların korunması ile “yeşil” hale getirilmesi, yenilenebilir enerjilere geçilmesi, daha iyi teknolojiler ve vergi gibi verimli ekonomik teşvikler çözümün tartışmasız bir parçası.

Ekolojiye dair proje ve fikirlerin tamamı aynı zamanda ekonomiye dair proje ve fikirlerdir. Ve bunun tersi de geçerlidir. Topluma ve ekonomiye dair görüşler ne kadar ekolojikse, ekolojiye dair görüşler de ancak o kadar toplumsal olarak “tarafsız” olabilir. Dolayısıyla çevre sorunlarını daha iyi kavramak istiyorsak ekoloji ve siyasetin nasıl ilişkilendiğine bakmak bir zorunluluk olur.

David Harvey

Ancak küresel bir sosyo-ekolojik dönüşüm projesi bunların çok daha ötesine geçiyor: İktidar meselesiyle hesaplaşması, demokratik açıdan meşru

karar süreçleri ve mekanizmalarını öncelikli hale getirmesi, çevre ve insan haklarına merkezi bir önem atfetmesi gerekir.

Dolayısıyla eğilimi tersine çevirme süreci, yeşil ekonominin öne sürdüğünden çok daha radikal bir şekilde gerçekleşmek zorunda. Bunun gerçekleşmesi de tutku ve iyimserlik kadar anlaşmazlık ve çatışmalar olmadan olmayacak gibi görünüyor.

Son Söz

Ekolojik krizin aşılmasına ilişkin siyasal bir stratejinin temel kalkış noktası, teknokratik çözümlerin reddedilerek krizin siyasal ve ardından sınıfsal boyutunun bilince çıkarılmasıdır.

Yani *ekolojik krizin asıl sorumlusunun insan -daha doğrusu yoksul- nüfusunun önlenemez artışı olduğu iddiası kesin olarak reddedilmelidir.*

Popülist Otokrat Lider ve Halk Özdeşliği

Popülist lider, halkı sadece kendisinin temsil ettiğini düşünür. Bu anlamda sağ popülizm, lider ve halk arasında doğrudan bir bağ olduğunu görüşü üzerinde yükselir.

Hatta *bu düşünce; lider, halk ve devleti bütünleşmiş tek bir varlık olarak gören faşizme yakındır. Halk, liderin siyasal bedeninde somutlaşır.*

İnsan üstü aşkın bir varlık olarak görülen popülist lider homojen bir halk adına konuştuğunu, kurulu düzene, elitlere karşı halkı temsil ettiğini iddia eder. Hatta bununla sınırla kalmaz popülist lider bizatihi halkın yerine geçerek halkın sesi (*vox populi*) olduğunu iddia eder. *Halkın iradesini temsil etme iddiasına sahip siyasal rakiplerini de hainlikle, terörizmle suçlar.*

Popülist liderin temsil ettiğini iddia ettiği bu halkın kim olduğu, nüfusun hangi kesimlerinin halktan sayıldığı, hangilerinin sayılmadığı belirsizdir. Sağ otoriter popülist liderlerin “halkı” oldukça sınırlı ve dar bir grubu içerir. Geniş toplum kesimlerini veya tüm yurttaşları içermez, kapsayıcı değil dışlayıcıdır.

Korku ve Kriz Siyaseti: Düşman İhtiyacı ve Komplocu Düşünce

Bir yönetim tarzı olarak sağ popülizmin öne çıkan bir diğer özelliği de kendilerine yöneltilen her eleştiriyi “*medyanın yalanı*”, “*iç ve dış komplo*” olarak

değerlendirmesidir. Bu anlamda sağ popülizmin yükselişi demokratik siyasetin doğasını da etkiler.

Seçimle iktidara gelen sağ popülistler ilk olarak özgür basını ve bağımsız yargıyı ortadan kaldırmayı hedeflerler. Sağ popülist programın nihai hedefi ise demokratik mekanizmaları tasfiye edip devleti adeta istila etmektir.

Sağ popülizm, ideolojik olarak akraba olduğu faşizmin kavramsal repertuarını kullanır. Sağ popülist liderler sürekli bir korku siyaseti izlerler. Sağ popülizmin iktidarı bürokratik oligarşiden alıp halka verme vaadi demokrasinin altını oyan tek adam rejimlerinin inşasıyla sonuçlanır.

Sağ popülizm yönetebilmek için içeride ve dışarıda muhayyel düşmana veya krize muhtaçtır. Bu nedenle komplocu düşünme biçimi, bizatihi sağ popülizmin içsel mantığına kayıtlıdır. Bu mantığın sonucu da sorunların kökenini sosyoekonomik sorunlarda aramamak, hayali ve imal edilmiş bir iç ve dış düşmana havale etmektir.

Dış saldırı ve tehdit söylemi üzerinde halkı mobilize etmeye çalışmak temel siyasal yöntemi olarak öne çıkar. Bu çoğunlukla dışarıdan geldiği söylenen saldırılar karşısında halkın liderinin etrafında seferber olması ve kenetlenmesi hedeflenir.

Bu otoriter *sağ popülist dalgaya karşı panzehir ise demokratik kurumlar ve güçlü sivil toplumdur.*

Otoriter Zeitgeist ve Sağ Popülist Enternasyonalin Yükselişi

Sağ popülizm ve sağ popülist liderler kuvvetler ayrılığını, hukukun üstünlüğünü, bağımsız yargıyı, özgür basın ayak bağı olarak görür. Çoğulculuğu ve siyasal hoşgörüyü tümüyle reddeder.

Toplumun bütünlüştürmeye değil ayrıştırmaya dayanır. Ötekine, farklı olana derin bir şüphe ile yaklaşır. Sağ popülist liderler temsili siyasete, demokratik kurumlara, meslek örgütlerine, sendikalara, sivil toplum örgütlerine son derece açık bir şüphe ile yaklaşır hatta bu kurumlara nefret beslerler. Halkı sadece ve sadece kendisinin temsil ettiğine inanırlar.

Sağ popülistler temel hak ve özgürlüklerin savunulmasında çok önemli olan bağımsız kurumları hedef tahtasına oturtmak için halk egemenliği ilkesine başvurur. Bu anlamda sağ popülist liderlerin hedefindeki iki temel

kurum bağımsız yargı ve özgür medyadır. Sağ popülist liderlerin değişmez siyasal amacı kuvvetler ayrılığını ortadan kaldırmak, yürütmeyi güçlendirmek, sivil toplumu boğmak, demokratik muhalefeti bastırmak ve ülkedeki bütün kurumları kendisine bağlamaktır.

Pek çok popülist lider iktidara geldikten, yargı bağımsızlığını ortadan kaldırıp, demokratik mekanizmaları tasfiye edip mutlak iktidarını tesis ettikten sonra dahi mağdur ve mazlum rolünü oynamayı sürdürür. Örneğin Erdoğan'ın "biz bu memleketin zencisiyiz", "bu fakir" gibi ifadelerini hatırlayalım.

Sağ otoriter popülist liderler ırkçılığa, cinsiyetçiliğe, yabancı düşmanlığına dayanan bir siyaset izlerler. Siyasi tartışmaları ahlakileştirip, dinselleştirirler. Yoksulluk, işsizlik gibi sosyoekonomik sorunları kültürleştirirler.

Toplumun, kültür savaşlarında yeni cephe açarak iki kampa ayırarak yönetirler. Demokratik teamül ve pratikleri ortadan kaldırmaya çalışırlar. Kendi siyasal gelecekleri ile devletin ve toplumun geleceğinin birbirine bağlı olduğu imajını yaratırlar.

Sürekli bir kuşatma altındaymış, sonu gelmez bir savaş halindeymişiz gibi davranırlar. Böylece yönetmeyi bir seferberlik faaliyeti olarak sürdürürler. Yürütmeyi, dolayısıyla kendi iktidarı karşılarındaki demokratik denge

mekanizmalarını, halkın iradesini zayıflattığı düşüncesiyle ortadan kaldırmak isterler.

Bu anlamda *Narendra Modi, Recep Tayyip Erdoğan, Jair Bolsonaro, Jaroslaw Kaczyński, Victor Orbán, Rodrigo Duterte, Vladimir Putin, Benjamin Netanyahu, Donald Trump* çok benzer iddialar ve fikirler bütünü

hayata geçirmeleri bakımından aynı ailenin mensubudurlar.

Ludwig Wittgenstein'in kullandığı anlamda bir aile benzerliğine (*family resemblance*) sahiptirler.

Dolayısıyla *adı konulmamış bir otoriter sağ popülist enternasyondan söz etmek mümkündür.*

Krediyle Gelen Hormonlu Büyüme...

Son 20 yılın en yüksek bütçe açığına doğru gidilirken maliye politikaları tarafında bir şey yapamayan hükümet, hanehalkı ve şirket borçluluklarını artıran kredilere ağırlık vererek ekonomiyi büyütme peşinde...

Siyasal ve Ekonomik Gündem'in ilk sayısında (5 Haziran 2020) "Zorla güzellik olur mu?" başlığıyla Aktif Rasyosunu mercek altına almış ve BDDK'nın düzenlemeyle bankaları kredi vermeye zorladığını belirtmiştik. Buradan devamla Covid-19 sonrası kredi dinamiklerini tamamen değiştiren adımlarını incelemeyi sürdürüyoruz.

Hükümetin nihai amacının ne olduğunu yazının sonuna saklayarak önce Türkiye için makul kredi büyüme oranının ne olması gerektiğine ilişkin TCMB uzmanlarının yapmış olduğu çalışmaya bakmakta fayda var.

Türkiye için orta ve uzun vadede makul ve sağlıklı olarak değerlendirilebilecek kredi büyüme oranının yüzde 15 olduğunu ortaya koyuyor çalışma.

12 Haziran itibariyle kur etkisinden arındırılmış (KEA) kredi büyüme hızının yüzde 19,6'ya, arındırılmamış büyüme

hızının ise yüzde 26,2'ye yükseldiğini görmekteyiz.

2013 yılında bir başka TCMB çalışması ise ekonomik büyüme ile kredi göstergeleri arasındaki ilişkiyi inceleyerek, Türkiye için kredi ivmesi ve iktisadi faaliyetteki gelişmeleri ilişkilendirmişti.

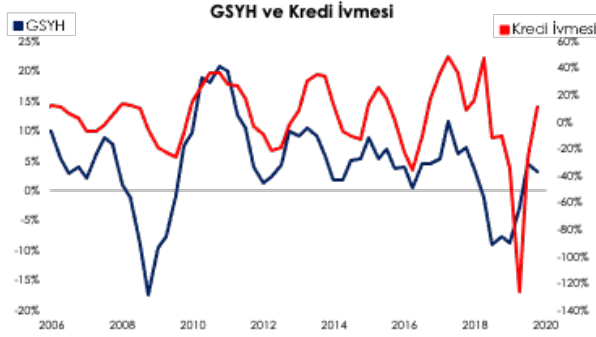
BDDK verilerinden hareketle, kredilerin hangi tür harcamaları finanse ettiğini bilemiyor olsak da benzer metodolojiyi kullanarak GSYH ve kredi ivmesi arasındaki ilişkiyi hesapladığımızda kredi ivmesinin ve dolayısıyla toplam talebin hızlandığını söyleyebiliriz.

2019 yılında kredi büyüme hızının yılın son çeyreğine kadar zayıf seyretmesinin yarattığı olumlu baz etkisini de buna ilave etmek gerekiyor.

2009 yılındaki küresel finans krizinin ötesinde bir yükselişe işaret eden kredi ivmesinin, tüketim ve yatırım harcamalarının toplamı şeklinde tanımladığımız yurt içi talebin yüzde 10'lar civarında artacağını düşündürüyor. Analizi bu noktadan bir adım daha ileri götürdüğümüzde ise karşımıza şu tablo sonuç çıkmakta:

GSYH içerisinde, yurt içi talebin 2019 yılındaki payının yüzde 83,5 olduğu

dikkate alındığında büyümeye 8 puan katkı geleceğini söyleyebiliriz.

Ülkelerin, Covid-19'un neden olduğu ekonomik tahribatın üstesinden gelmek için maliye ve para politikalarını birlikte devreye aldığını gördük. Türkiye'de ise açıklanacak destek hangi konudaysa sonuna "Kalkan Paketi" ifadesi eklenerek ve ağırlıklı kredi genişlemesine dayalı para politikası önlemleri olarak ilerliyor.

Son 20 yılın en yüksek bütçe açığına doğru gidilirken maliye politikaları tarafında bir şey yapılamayacağı anlaşılıyor. Hanehalkı ve şirket borçluluklarını artıran kredilere ağırlık verilmesinin nedeni de budur.

Krediyi kullananların gelecekte nakit akışının düzeleceği varsayımına dayalı bir kabulün sektöre uğradığı, geri ödemede zorlukların yaşanabileceği bir senaryoyu da ihmal etmeden bu kanala çok yüklenilmemesi gerektiğini akıldan çıkarmamak gerekiyor.

Hızlı kredi büyümesi, bankacılık sektörünün kırılganlığını artırırken, finansal istikrarı bozucu etkiye neden olmakta, bu da kriz olasılığını artırmaktadır. Türkiye hızla bu olasılığa doğru koşmaktadır.

Ekonomide Haftaya Bakış...

Merkez Bankası politika faizini sabit tutarken, talep koşulları enflasyonu sınırlıyor olsa da salgın nedeniyle birim maliyet artışlarının çekirdek enflasyonu yükselttiğine dikkat çekti. Haziran ayında bütün güven endeksleri ise artış kaydetti...

22-26 Haziran haftasının en önemli ekonomik gelişmesi Merkez Bankası'nın Perşembe günü açıkladığı Para Politikası Kurulu (PPK) kararıydı.

Karar öncesi TCMB beklenti anketinde, yıl sonu enflasyon beklentisinin yüzde 9.4'ten yüzde 9.5'e yükseldiğini görmüştük. Medyan değerler itibarıyla baktığımızda, politika faizinin Haziran'da 25 baz puan indirimle yüzde 8.0, 6 ay sonrasında yüzde 7.75 ve 12 ay sonrasında yüzde 7.50'ye inmesi bekleniyordu.

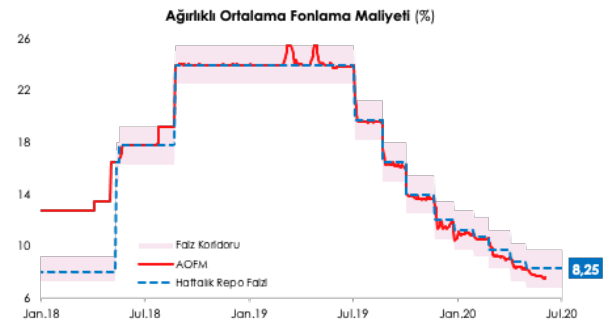
Kurul, politika faizi olan bir hafta vadeli repo ihale faiz oranını değiştirmeyerek yüzde 8.25'te sabit tuttu.

2019 yılının Temmuz ayından itibaren aralıksız 9 toplantıda 15.75 puanlık indirim serisi de böylece son bulmuş oldu.

Bir önceki metinde yer alan "mevcut para politikası duruşu altında enflasyon görünümünün yıl sonu tahminiyle uyumlu olduğu değerlendirilmektedir" ifadesinin metinden çıkarılmış olmasını ise manidardı.

Kurul, talep koşullarının enflasyonu sınırlayıcı etkisine rağmen, salgına bağlı birim maliyet artışlarının yansımalarıyla çekirdek enflasyon göstergelerinin

yükselmesine dikkat çekmekte. Bu da TCMB'nin politika faizinde aşağı yönlü manevra alanının sınırlı olduğunu düşündürüyor.

Nisan'da son 16 yılın en düşük seviyesine inen tüketici güveni geçtiğimiz iki ayda toparlanma eğilimi içerisine girdi. Tüketici Güven Endeksi, Haziran'da bir önceki aya göre yüzde 5.2, geçtiğimiz yılın aynı ayına göre yüzde 8.7 artarak 62.6 değerini aldı.

Tüketici güven endeksi 0 ile 200 aralığında değer almakta olup, 100'den büyük değerler tüketici güveninde iyimser duruma, 100'den küçük değerler ise kötümser duruma işaret etmektedir. Dolayısıyla Haziran gerçekleştirmeleri endeksin kötümser bölgede kalmaya ve tarihi düşük seviyelerde dalgalanmaya devam ettiğini ortaya koymaktadır.

Bir önceki aya göre gelecek 12 aylık dönemde hanenin maddi durum, genel

ekonomik durum beklentisi, gelecek döneme ilişkin otomobil ve konut satın alma veya inşa ettirme ihtimali yükselirken, işsiz sayısı beklentisi bu doğrultuda hızlı azaldı.

Rakamlar, tüketicinin moralinin toparlandığını, harcama yapma eğiliminin arttığına işaret ediyor olsa da bazı alt detayların bu durumla çeliştiğini görmekteyiz.

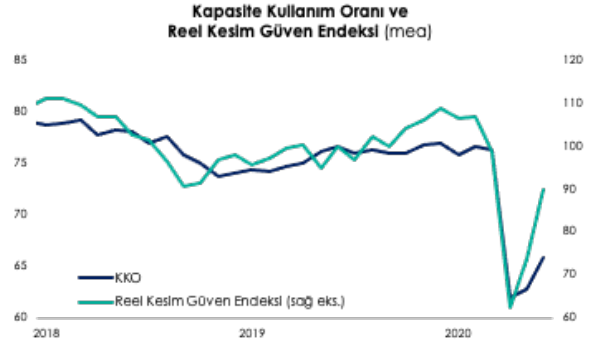

Örneğin kamu bankaları öncülüğünde kredi faizleri hızla indirilmesine rağmen tüketicilerin finansman amacıyla borç kullanma ihtimalinin azalması, ücretlerin değişimine ilişkin beklentideki bozulmaya rağmen harcama eğiliminin artıyor olması buna örnek olarak gösterilebilir.

Haziran ayında imalat sanayi genelinde kapasite kullanım oranı (KKO), bir önceki aya göre 3.4 puan artarak yüzde 66.0 oldu. Mevsimsel etkilerden arındırılmış KKO bir önceki aya göre 3.1 puan artarak yüzde 65.8 seviyesinde gerçekleşti.

Mal gruplarına göre KKO detaylarında aylık bazda 24 alt sektörden sadece 5'inin

düşerken, en fazla kapasite artışı 39.0 puan ile mobilya imalatında gerçekleşti.

Reel kesim güven endeksi (RKGE) ise bir önceki aya göre 15.7 puan artarak 92.6 seviyesine yükselirken, mevsimsellikten arındırılmış RKGE 16.3 puan artarak 89.8 değerini aldı. Endeksi oluşturan anket sorularına ilişkin yayılma endekslerinin hepsi yükseldi.

Benzer şekilde hizmet sektörü, perakende ticaret sektörü ve inşaat sektörü güven endekslerinin de bir önceki aya göre yükseldiklerini gördük. Gelecek üç aylık dönemde sektörlere olan talep beklentisi alt endekslerinin artmasını bunda belirleyici olurken, her üç güven endeksi gelecek üç aylık dönemde toplam çalışan sayısı beklentisi alt endekslerinde artış sinyalleri verdi.

Cumhuriyet Halk Partisi

Ekonomi ve Sosyal Politikalar Araştırma Merkezi

Bu dokümanda yer alan değerlendirmeler bilgilendirme amaçlı olup Cumhuriyet Halk Partisi yetkili kurullarında onaylanmış bağlayıcı politika metinleri değildir.